

Žebrota v České republice

Tomáš Bělehrad

Bakalářská práce
2016

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně
Fakulta humanitních studií

INSTITUT
MEZIOBOROVÝCH STUDIÍ

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně
Fakulta humanitních studií
Institut mezioborových studií
akademický rok: 2015/2016

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: **Tomáš Bělehrad**
Osobní číslo: **H138003**
Studijní program: **B7507 Specializace v pedagogice**
Studijní obor: **Sociální pedagogika**
Forma studia: **kombinovaná**

Téma práce: **Žebrota v České republice**

Zásady pro vypracování:

Zadané a zvolené téma bude zpracováno podle pokynů obsažených v SR UTB ve Zlíně 7/2014, včetně příloh, případně podle dalších materiálů. Zejména bude dbáno na dodržování zásad publikační etiky a pravidel společenskovedního výzkumu. Průběžné výsledky práce budou pravidelně konzultovány s vedoucím bakalářské práce.

S vědomím těchto zásad a pravidel a po konzultaci s vedoucím bude práce zaměřena na:

- fenomén žebrota a vymezení pojmu;
- historii žebroty a charitativní činnosti;
- situaci lidí v České republice, kteří získávají obživu žebrotou;
- návrh na řešení problému žebrota.

Součástí práce bude sociologický výzkum zaměřený na zjištění, z jakých příčin se lidé této skupiny dostali k získávání obživy žebrotou, jejich přístup k životu, ke společnosti, převažující věková skupina apod.

Rozsah bakalářské práce:

Rozsah příloh:

Forma zpracování bakalářské práce: **tištěná/elektronická**

Seznam odborné literatury:

MAREŠ, Petr. Sociologie nerovnosti a chudoby. Vyd. 1. Praha: Sociologické nakladatelství, 1999, 248 s. Základy sociologie, sv. 6. ISBN 80-85850-61-3.

MESSINA, Rosario. Dějiny charitativní činnosti. Překlad Terezie Brichtová. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2005, 148 s. ISBN 80-7192-859-3.

ONDRUŠOVÁ, ZLATA A KOL. Základy sociální práce. Brno: MSD Brno, 2009. ISBN 978-80-7392-109-5.

PAVELKOVÁ, JAROSLAVA. Problematika lidí v nouzi. Praha: Univerzita Karlova v Praze – Pedagogická fakulta, 2007. ISBN 978-80-7290-338-2.

SYNEK, Miloslav, Pavel MIKAN a Hana VÁVROVÁ. Jak psát bakalářské, diplomové, doktorské a jiné písemné práce. 3., přeprac. vyd. Praha: Oeconomica, 2011, 61, [8] s. ISBN 978-80-245-1819-0.

Další literatura bude obsažena v Projektu bakalářské práce a průběžně doplňována během práce na tomto textu.

Vedoucí bakalářské práce:

doc. PhDr. Miloslav Jůzl, Ph.D.

Institut mezioborových studií

Datum zadání bakalářské práce:

4. prosince 2015

Termín odevzdání bakalářské práce:

29. dubna 2016

Ve Zlíně dne 4. prosince 2015

doc. Ing. Anežka Lengálová, Ph.D.

děkanka

doc. PhDr. Miloslav Jůzl, Ph.D.
ředitel ústavu

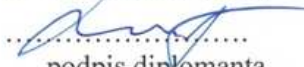
Prohlašuji, že

- beru na vědomí, že odevzdáním bakalářské práce souhlasím se zveřejněním své práce podle zákona č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, bez ohledu na výsledek obhajoby;
- beru na vědomí, že bakalářská práce bude uložena v elektronické podobě v univerzitním informačním systému dostupná k prezenčnímu nahlédnutí, že jeden výtisk bakalářské práce bude uložen v příruční knihovně Fakulty humanitních studií Univerzity Tomáše Bati ve Zlíně a jeden výtisk bude uložen u vedoucího práce;
- byl/a jsem seznámen/a s tím, že na moji bakalářskou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, zejm. § 35 odst. 3;
- beru na vědomí, že podle § 60 odst. 1 autorského zákona má UTB ve Zlíně právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla v rozsahu § 12 odst. 4 autorského zákona;
- beru na vědomí, že podle § 60 odst. 2 a 3 autorského zákona mohu užít své dílo – bakalářskou práci nebo poskytnout licenci k jejímu využití jen připouští-li tak licenční smlouva uzavřená mezi mnou a Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně s tím, že vyrovnání případného přiměřeného příspěvku na úhradu nákladů, které byly Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně na vytvoření díla vynaloženy (až do jejich skutečné výše) bude rovněž předmětem této licenční smlouvy;
- beru na vědomí, že pokud bylo k vypracování bakalářské práce využito softwaru poskytnutého Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně nebo jinými subjekty pouze ke studijním a výzkumným účelům (tedy pouze k nekomerčnímu využití), nelze výsledky bakalářské práce využít ke komerčním účelům;
- beru na vědomí, že pokud je výstupem bakalářské práce jakýkoliv softwarový produkt, považují se za součást práce rovněž i zdrojové kódy, popř. soubory, ze kterých se projekt skládá. Neodevzdání této součásti může být důvodem k neobhájení práce.

Prohlašuji,

- že jsem na bakalářské práci pracoval samostatně a použitou literaturu jsem citoval. V případě publikace výsledků budu uveden jako spoluautor.
- že odevzdaná verze bakalářské práce a verze elektronická nahraná do IS/STAG jsou totožné.

V Brně 12.2.2016

Tomáš Bělehrad

.....
podpis diplomanta

ABSTRAKT

Bakalářská práce se zabývá problematikou žebroty v České republice. Téma je zpracováno jak z historického hlediska, tak z pohledu současnosti. Práce je zaměřena i na zákonnou úpravu problému žebroty, kriminalizaci osob, které žebrotou získávají obživu, a organizované žebrotě. Nedílnou součástí je také analýza charitativních organizací, které se snaží o pomoc sociálně znevýhodněným osobám. Praktická část, tj. sociologický výzkum, je zaměřena na informanty ze skupiny osob obstarávajících si obživu žebrotou a osob bez domova. Byl proveden kvalitativní výzkum s výzkumnou metodou rozhovor, výsledky výzkumu jsou v práci vyhodnoceny.

Klíčová slova: žebrota, chudoba, bezdomovectví, nezaměstnanost, neziskové organizace, charita, kvalitativní výzkum

ABSTRACT

The bachelor thesis deals with the issue of begging in the Czech Republic. The topic is dealt both from a historical perspective and from the perspective of the present. The work is also focused on the legal regulation of the problem of begging, the criminalization of people who receive livelihood by begging and organized begging. An integral part is the analysis of charitable organizations that seek to help socially disadvantaged people. The practical part, ie. Sociological research is focused on the informants from the group that handles people earning their livelihood by begging and homeless people. Qualitative research was performed with the interview research method, the research results are evaluated in the work.

Keywords: beggary, poverty, homelessness, unemployment, non-profit organizations, charities, qualitative research

Poděkování

Děkuji Doc. PhDr. Miloslavu Jůzlovi, Ph.D. za užitečnou metodickou pomoc v průběhu psaní mé bakalářské práce.

Čestné prohlášení

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci na téma „Žebrota v České republice“ zpracoval samostatně a použil jsem literaturu a prameny uvedené v seznamu použitých zdrojů, který je součástí této bakalářské práce.

Dále prohlašuji, že odevzdaná verze bakalářské práce a verze elektronická nahraná do IS/STAG jsou totožné.

OBSAH

ÚVOD	8
I TEORETICKÁ ČÁST	10
1 ZÁKLADNÍ POJMY A CHARAKTERISTIKA	11
1.1 VYMEZENÍ POJMU ŽEBROTA	11
1.2 CHUDOBA A NEZAMĚSTNANOST	12
1.3 BEZDOMOVECTVÍ	15
2 ŽEBROTA A SPOLEČNOST	17
2.1 OBECNÁ HISTORIE ŽEBROTY, CHUDOBY A BEZDOMOVECTVÍ.....	17
2.2 SOUČASNÁ SITUACE V ČESKÉ REPUBLICE.....	25
3 PRÁVNÍ RÁMEC PROBLÉMU	26
3.1 ZÁKONNÁ ÚPRAVA A LEGISLATIVNÍ OPATŘENÍ.....	26
3.2 KRIMINALIZACE ŽEBROTY.....	27
3.3 ORGANIZOVANÉ ŽEBRÁNÍ	28
4 NEZISKOVÉ ORGANIZACE, CHARITA	29
4.1 HISTORIE CHARITATIVNÍ ČINNOSTI.....	29
4.2 ARMÁDA SPÁSY.....	31
4.3 DALŠÍ NEZISKOVÉ ORGANIZACE	33
II PRAKTICKÁ ČÁST	34
5 POSOUZENÍ PŘÍČIN OBSTARÁVÁNÍ OBŽIVY ŽEBROTOU	35
5.1 CÍL VÝZKUMU	35
5.2 METODY SBĚRU A ANALÝZY DAT	35
5.3 PRŮBĚH VÝZKUMU	36
5.4 VÝZKUMNÝ VZOREK INFORMANTŮ	38
5.5 INTERPRETACE DAT	40
6 ZÁVĚR VÝZKUMU	49
6.1 VŠEOBECNÉ SHRNUTÍ A DOPORUČENÍ PRO SOCIÁLNÍ PEDAGOGIKU	51
ZÁVĚR	54
SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY	56
SEZNAM POUŽITÝCH SYMBOLŮ A ZKRATEK	60
SEZNAM PŘÍLOH	61

ÚVOD

Problematika žebroty je často diskutovaným problémem současnosti, neboť žebrání je nežádoucí prostředek získávání obživy u lidí na okraji společnosti. Žebrání je často provozováno na veřejných místech, obzvláště tam, kde je velká koncentrace lidí. Jedná se hlavně o nádraží, zastávky městské hromadné dopravy, obchodní centra, podchody, okolí kostelů, náměstí apod.

Žebrání, stejně jako s ním spojený problém bezdomovectví, je většinou populace chápáno jako činnost, oslabující veřejný pořádek, která je v nesouladu s dobrými mravy nebo dokonce ohrožuje bezpečnost lidí a jejich majetek. Z toho vyplývá, že veřejnost vnímá žebrající lidi ve většině případů negativně, což jednoznačně vede tuto skupinu k sociálnímu vyloučení.

V bakalářské práci je rozebrán nejen problém žebroty a bezdomovectví v České republice, ale i nezaměstnanosti, jelikož tyto fenomény spolu velice úzce souvisí. Problém žebroty, chudoby a bezdomovectví je zde popsán jak z historického hlediska, tak i z pohledu současnosti, neboť tyto problémy se prolínají celou historií lidstva, včetně území našeho státu.

V této práci je stručně popsána historie charitativní činnosti a zároveň je provedena analýza některých institucí, které se sociálně znevýhodněným osobám věnují a snaží se jim pomáhat. Mezi tyto instituce patří např. Armáda spásy, Naděje o.s. a sdružení Nový prostor.

Bakalářská práce se zaměřuje také na právní rámec problému, kde je popsána zákonná úprava a legislativní opatření, které se problému žebroty věnují, dále je zde popsána i možná kriminalizace žebroty.

Praktická část této bakalářské práce se věnuje důvodům a okolnostem, za jakých se lidé, obstarávající si obživu žebrotou, do této situace dostali a jak tito lidé vidí možnosti řešení jejich svízelné situace.

Cílem je zjistit, o jaké lidi se jedná a v jakém kontextu se jejich žebrání odehrává, tj. z jakých příčin se lidé této skupiny dostali k získávání obživy žebrotou, jejich přístup k životu a k životním hodnotám, ke společnosti, převažující věková skupina apod. Zároveň je třeba se zabývat tím, jak tito lidé sami svou situaci prožívají, jak jim ostatní

lidé pomáhají, nebo zda je ignorují. Současně je i cílem kvalitativního výzkumu zjistit, jestli tito lidé chtějí svou svízelnou situaci opravdu řešit a začlenit se zpátky do běžného života.

Sociologický výzkum je zaměřen na informanty ze skupiny osob obstarávajících si obživu žebrotou. Byl proveden kvalitativní výzkum se šesti informanty z této vyloučené sociální skupiny. Výzkumnou metodou tohoto kvalitativního výzkumu je polostrukturovaný rozhovor. Výsledky výzkumu jsou v práci vyhodnoceny a na jejich základě je navrženo možné řešení složité situace žebrajících lidí a doporučení pro sociální pedagogiku.

I. TEORETICKÁ ČÁST

1 ZÁKLADNÍ POJMY A CHARAKTERISTIKA

1.1 Vymezení pojmu žebrota

„V obvyklém slova smyslu jest žebrákem, kdo veřejně neb dům od domu doprošuje se na cizích osobách buď výslovně nebo konkludentnímu činy (posunky, prosebními listy) darů peněžitých aneb věcí, majících peněžitou hodnotu, při čemž jest lhostejno, zdaliž osoba žebrající jest vskutku nuznou či nuznost jen předstírá.“ (Ottův slovník naučný, 1908, s. 769).

Pod vlivem ekonomických a sociálních změn po roce 1989 v České republice vzrostl počet lidí, kteří se ocitli v zoufalé životní situaci, kterou nejsou schopni sami překonat. Příčiny životních nesnází mohou být různé, např.:

- věk,
- tělesné nebo mentální postižení,
- nízké nebo nedokončené vzdělání,
- nezaměstnanost,
- selhání rodiny,
- sociálně-patologické chování (kriminalita, závislost na drogách),
- přírodní katastrofy,
- etnická příslušnost,
- vrozené schopnosti a dispozice a jejich nedostatečnost

(Tvrdoň a Kasanová, 2004, s. 7).

Důsledkem poklesu životní úrovně u takto znevýhodněných jedinců pak bývá bezdomovectví a žebrota.

Pro širokou veřejnost často splývají pojmy žebrák a bezdomovec v jednu skupinu lidí, kteří se nacházejí na ulicích v politováníhodném stavu. Bezdomovcem je nazýván člověk, který nemá střechu nad hlavou, tedy domov, avšak žebrák je člověk, který si obstarává prostředky k obživě oslovováním lidí na ulici, nebo na sebe upozorňuje jiným způsobem, aby byl obdarován. Bezdomovci nemusí být vždy žebráci, mohou si vydělávat i prací. Žebrák nemusí být vždy bezdomovcem, ale v častých případech tomu tak bohužel je (Pavelková, 2007, s. 19).

Žebrotu lze charakterizovat jako činnost, při které žebrající, nejčastěji na místech s vysokou frekvencí lidí (nádraží, zastávky městské hromadné dopravy, podchody, okolí kostelů, náměstí, frekventované ulice, prostory před nákupními centry apod.), žádá kolemjdoucí obvykle o drobnou finanční částku. Tato žádost může být jak pasivní, tak aktivní. Jako pasivní lze popsat situaci, kdy žebrající např. mlčky sedí před kostelem s miskou v ruce, eventuálně s lístkem s prosbou o peníze. Aktivní žebrání znamená, že žebrající oslovuje kolemjdoucí s prosbou zpravidla o peníze, stravenku, apod.

Žebrání je vnímáno jako negativní společenský jev a jako takový je právně regulován vyhláškami jednotlivých obcí, např. zákaz žebrání v městské hromadné dopravě, ve veřejných budovách. Snahou policie pak bývá žebráky z těchto míst vykazovat, udělovat pokuty a dohlížet na dodržování veřejného pořádku.

Příčiny žebroty se u mužů a žen výrazně liší. U mužů jsou to většinou materiální faktory jako ztráta domova, práce v kombinaci s osobními faktory jako např. závislost, nemoc, vězení. U žen převládají špatné rodinné nebo partnerské vztahy v kombinaci se zneužíváním, nevěrou a násilnostmi na nich prováděnými. Žen je v této sociální skupině podstatně méně než mužů, neboť ženy vyhledávají spíše pomoc u institucí, jako jsou např. azylové domy, domovy pro matky s dětmi (Pavelková, 2007, s. 23).

„Do skupiny bezdomovců a žebráků řadíme lidi, kteří svým způsobem života, chováním a zvyky stojí mimo majoritní společnost. Obecně nenaplňují zásady a zvyklosti uznávané majoritní společností. Jsou nestandardní, co se týče osobnosti, nekonformní, odmítají hodnoty, normy a zvyky společnosti, ve které žijí. Zpravidla žijí buď alternativním způsobem života, který je někdy až asociální, naprosto vybočující z běžného způsobu života.“ (Pavelková, 2007, s. 23).

1.2 Chudoba a nezaměstnanost

Chudoba je složitým společensko-ekonomickým problémem. Lze ji definovat nejen jako nedostatek majetku, tj. nedostatek zdrojů k uspokojování základních životních potřeb, ale také jako nedostatek možností podílet se na sociálním, ekonomickém, a občanském životě (Tvrdoň a Kasanová, 2004, s. 10).

Pokud celkové příjmy k obživě nedosahují výše, která umožňuje lidem dosáhnout životní úrovně běžně akceptovatelné ve společnosti, znamená to, že tito lidé žijí v chudobě.

Dopadem chudoby pak bývá znevýhodnění zasahující do všech aspektů života, jako je nevyhovující bydlení, špatný přístup ke vzdělání, nezaměstnanost, nedostatečná zdravotní péče apod. Obtížný a omezený pak může být i přístup k základním právům a jejich vymahatelnost (Tvrdoň a Kasanová, 2004, s. 16).

Někteří autoři rozdělují chudobu na primární a sekundární:

- a) Do chudoby primární upadají jedinci nebo rodiny, jejichž příjmy nepostačují na uspokojení základních životních potřeb. Příčinami primární chudoby jsou nízké mzdy, velký počet dětí v rodině, nemoc nebo smrt živitele rodiny, vysoký věk, nezaměstnanost.
- b) Sekundární chudoba pak spočívá ve faktu, že příjmy jedince nebo rodiny jsou postačující k upokojení základních životních potřeb, avšak tyto prostředky jsou vynakládány nevhodně nebo na zbytečnosti (alkohol, cigarety, gamblerství) (Tvrdoň a Kasanová, 2004, s. 13).

Na chudobu lze dále nahlížet z pohledu subjektivního – subjektivní koncept chudoby a objektivního – objektivní koncept chudoby.

Subjektivní koncept je založený na tom, jak vlastní životní situaci hodnotí jedinec, tj. souvisí s tím, jakou měrou se daný člověk cítí být chudým. Tato míra závisí na značném množství faktorů, na tom, jak daný člověk chudobu vnímá, a na porovnání toho, co má s tím, čeho by chtěl dosáhnout (zde často dochází k porovnání toho, co mám s tím, co mají druzí). Objektivní koncept je založen na analýze sociálně-ekonomických ukazatelů a informací (Tvrdoň a Kasanová, 2004, s. 13).

Jednou z hlavních příčin snížení příjmů k obživě, jež může vést k chudobě, bývá ztráta zaměstnání. Nezaměstnanost je velmi citlivým problémem nejen naší země, ale i všech ostatních hospodářsky alespoň trochu rozvinutých zemí, zejména v Evropě.

Nezaměstnanost má obrovský vliv jak na ekonomiku dané země, tak na celkovou atmosféru ve společnosti. Ovlivňuje politické názory občanů.

Druhy nezaměstnanosti:

Frikční nezaměstnanost

„spadají sem osoby, které hledají zaměstnání (absolventi škol), nebo ti, kteří jej právě mění. Frikční nezaměstnanost je krátkodobá. Kolísání počtu pracovních sil je způsobeno

pohybem lidí mezi jednotlivými regiony hledáním lépe placené práce.“ (Muselíková, Vaňková a Vodičková, 2015, s. 96).

Strukturální nezaměstnanost

„vzniká nerovnováhou na trhu práce, kdy umístění pracovních sil nesplňuje podmínky dostupných pracovních míst. Tato nerovnováha způsobuje strukturální změny v ekonomice, které jsou doprovázeny zánikem nebo omezením odvětví, avšak oproti tomu vznikají nová, rozvíjející se odvětví. Tudíž na jedné straně lidé přicházejí o svá pracovní místa, na straně druhé vznikají nové pracovní příležitosti. Ne vždy mohou být nová pracovní místa zaplněna z důvodů jejich neodpovídající kvalifikace.“ (Muselíková, Vaňková a Vodičková, 2015, s. 96).

Cyklická nezaměstnanost

„její příčina spočívá v poklesu nebo propadu hospodářské aktivity, kdy právě v tomto období je poptávka po práci velmi nízká. Je závislá na fázi hospodářského cyklu. Jedná se většinou o dlouhodobou nezaměstnanost. Je nejobtížněji odstranitelná.“ (Muselíková, Vaňková a Vodičková, 2015, s. 96).

Sezónní nezaměstnanost

„je přirozené kolísání poptávky po práci. Toto kolísání je zapříčiněno sezónními pracemi, které jsou velmi žádané v jarních, letních a podzimních měsících. Nejčastěji tuto nabídku pracovních míst nalezneme v oblasti zemědělství, stavebnictví, cestovním ruchu, pohostinství.“ (Muselíková, Vaňková a Vodičková, 2015, s. 96).

Důsledky nezaměstnanosti

V extrémních případech dochází k rozpadům domácností a životů. Následkem nezaměstnanosti může docházet ke zhoršování fyzické i psychické kondice, růstu kriminality, stresu a počtu sebevražd. *„ Po neúspěšném hledání zaměstnání nastává období nejistoty a mnoho lidí začíná upadat do pocitů beznaděje, nabývání pocitu vlastní neschopnosti, případně upadání do depresí. Člověk, který si dlouho nenalezne zaměstnání, postupně ztrácí pracovní návyky, schopnosti a dovednosti, čímž se značně*

znehodnocuje jeho pracovní a lidský kapitál.“ (Muselíková, Vaňková a Vodičková, 2015, s. 98).

Míra nezaměstnanosti v ČR (k 30. červnu 2015)

„Dle Úřadu práce ČR činila míra nezaměstnanosti k 30. červnu 2015 6,2 %. ÚP ČR v tomto období evidoval celkem 451 395 uchazečů o zaměstnání. Počet nezaměstnaných se oproti minulému měsíci snížil o 14 294. Meziročně došlo ke snížení o 85 784 osob. Celkový počet nezaměstnaných osob je z 52,1 % tvořen ženami (235 111) a z 13,0 % osobami se zdravotním postižením (58 522). V evidenci je také 18 142 absolventů všech stupňů vzdělání a mladistvých.“ (ÚP ČR, 2015).

1.3 Bezdomovectví

Bezdomovcem je nazýván člověk bez přístřeší, eventuálně člověk v nepříznivé životní situaci, spojené se ztrátou bydlení. Bezdomovci jsou často zahrnováni do skupiny společensky nepřizpůsobivých občanů. Jsou to většinou lidé, kteří ztratili bydlení v důsledku nouze peněžních zdrojů (Štěchová a Luptáková, 2008, s. 21).

Příčiny bezdomovectví

Mezi nejčastější objektivní příčiny vzniku bezdomovectví patří ztráta zaměstnání, znevýhodnění na trhu práce z důvodu vysokého věku, pohlaví nebo nízké kvalifikace a ztráta bydlení. Časté subjektivní příčiny jsou např. dluhy, delikventní chování, závislost na návykových látkách, mentální i fyzické zdravotní postižení, sexuální zneužívání v dětství, nebo špatné vztahy v rodině. Tyto dva faktory příčin nelze od sebe úplně oddělovat, protože se navzájem ovlivňují. Převažující příčinou bezdomovectví je ztráta zaměstnání, neboť člověk, který často bez vlastního zavinění ztratí zaměstnání, ztrácí sebeúctu. K problémům se sháněním nové práce se přidávají i finanční problémy, a to vede často k negativním změnám v jeho osobnosti a k neshodám v partnerském životě s tím souvisejícím. Uvedená situace vyústí většinou v rozvod nebo rozchod s partnerem a vede k následné ztrátě bydlení (Štěchová a Luptáková, 2008, s. 34–35).

Typy bezdomovectví

Zjevné

Zde jsou lidé, kteří přežívají na ulicích, nádražích, přespávají v parcích nebo v prostředcích veřejné hromadné dopravy a často využívají veřejné noclehárny (Štěchová a Luptáková, 2008, s. 21).

Skryté

Tito lidé přebývají v kontejnerech, sklepích, domech určených k demolici, v kanálech apod. Nevyhledávají veřejné služby a nejsou evidováni (Štěchová a Luptáková, 2008, s. 21).

Potencionální

Těmto lidem bezdomovectví bezprostředně hrozí kvůli nejistým a nepřijatelným podmínkám bydlení. Jsou to z velké části osoby propuštěné z věznic, psychiatrických léčeben a dětských domovů (Štěchová a Luptáková, 2008, s. 21).

2 ŽEBROTA A SPOLEČNOST

2.1 Obecná historie žebroty, chudoby a bezdomovectví

Lidé v nouzi se vyskytovali v průběhu věků v každé lidské společnosti. V nejstarších dobách lovecko-sběračské společnosti byla solidarita a podpora v nouzi poskytována v rámci rodiny a rodového společenství (kmene). Pomoc mezi lidmi v rámci kmene přicházela bezprostředně a neformálně, nicméně přežití skupiny mělo vždy přednost před zájmy jednotlivce. Postupným vývojem zapříčiněným neolitickou revolucí spočívající v přechodu k soustavnému pěstování polních plodin a vznik městských států došlo k tomu, že se stát začal zajímat o ty, kteří se nebyli schopni sami uživit. Ve starověkém Řecku byla jen nepatrná část veřejných výdajů věnována nemajetným, a to zejména sirotkům a vdovám po padlých vojácích. Ideálem té doby byl krásný a vznešený člověk a žebrák sem nezapadal. Zchudnout pak znamenalo upadnout často do dlužního otroctví. Otroek nebyl osobou, ale věcí, a byl mnohdy podroben týrání. Institut dlužního otroctví zreformoval v Athénském městském státě až Solon, který dluhy, za něž dlužník ručil svou osobou, zrušil a po dalších reformách přiznal značná občanská práva i nejnižším vrstvám společnosti. Dlužní otroctví se objevovalo i později ve starověkém Římě, kde bylo zotročování občanů pro dluhy zrušeno až v roce 326 př. n. l. Stejně jako ve starověkém Řecku, tak i později ve starověkém Římě nebyl na sociální požitky přidělované chudým té doby nárok. Některé dary byly individuální, jiné byly určeny davu. Šlo zejména o veřejné hostiny či rozdávání divadelních peněz na návštěvu divadel. Účelem bylo, aby si vládce zachoval přízeň davů. Proto se v Římě též rozdávalo chudým občas obilí a pořádaly se pro ně hry (Matoušek, 2001, s. 83-87).

Co se týká zmíněné podpory chudých v antickém Řecku a Římě, nutno dodat, že ta se vztahovala pouze na plnoprávné občany. Neplnoprávní občané, jichž byla většina, byli z pomoci vyloučeni (Vašek, 1941, s. 13-14).

Již v prvních stoletích našeho letopočtu, kdy v Římské říši nebylo křesťanství ještě státním náboženstvím, se setkáváme s charitativní činností jednotlivých prvotních křesťanských obcí. Již tehdy byla jedním z bodů programu prvotní církve péče o chudé. Při bohoslužbách tak věřící přinášely dary v naturáliích či v penězích a představený, resp. biskup pak určoval, jaký podíl bude připadat strádajícím. Organizovat a spravedlivě

rozdělovat pomoc měli jáhnové – pomocníci biskupů, jejichž úkolem bylo mít o chudobných přehled (Vašek, 1941, s. 23-24).

Křesťané se projevovali také v armádě římského císaře Konstantina ve 4. století n. l., když pomáhali bez rozlišování hladovým a nemocným. Křesťanská charita tak měla největší zásluhu na zmírnění utrpení chudých a nemocných té doby včetně žebráků. Šlechtné city projevovali rovněž i významní antičtí filosofové a velké příspěvky obcím dávali i majetní lidé. Antické dárcovství se však na rozdíl od dárcovství církevního spíše zaměřovalo na vlastní prospěch, když podporované stavby nesly jména prominentů a dárci se zviditelňovali svou štedrostí. Někdy se také cituje stoicismus, který radil konat dobré a neočekávat odplatu. Na druhou stranu však stoici doporučovali, aby lidé byli lhostejní i k tragickým událostem, tj. aby dokázali netečně čelit jakékoli události, neměli soucítit s nešťastníky, kterým poskytli pomoc, ale bez emocí plnit svou povinnost (Woods, 2008, s. 135-137).

Výrazem toho může být i citát římského filozofa Senecy, který napsal:

„Moudrý muž utěšuje ty, kdo pláčou, ale nepláče s nimi; ubytovává trosečníky a dává almužny chudým... navrací syna plačící matce, zachraňuje zajatce z arény, ba i pohřbívá zločince; ale výraz jeho tváře nejeví znepokojení. Nepocituje soucit. Zachraňuje, činí dobré, protože je zrozen k tomu, aby pomáhal svým bližním, aby pracoval pro dobro lidstva a každému dal, co mu patří... Jeho tvář ani jeho duše neprozradí žádné emoce, když vidí zchřadlé údy, roztrhané hadry a shrbenou, vyhublou postavu žebráka. Ale pomáhá těm, kdo si to zaslouží, a stejně jako bohové se sklání k bídým... Jen chorobné oko zvlhne, když vidí slzy v cizích očích.“ (Woods, 2008, s. 137).

Některé tvrdé postoje stoicismu se pod vlivem křesťanů postupně zmírňovaly, ale charita v antice ještě neměla takovou pozici, jakou získala teprve v době křesťanství. Skoro všechna pomoc byla vlastně státním a politickým opatřením, než shovívavostí. Odhodlání chudých přihlásit se mezi gladiátory a v té době běžné hladomory odhalují, že se chudým a žebrákům téměř nepomáhalo. Křesťanský člověk má na rozdíl od stoického antického člověka smysl pro dějiny, protože existuje poselství spásy konkrétního člověka v dějinách. Začala existovat sousedská výpomoc založená na dobrovolné podpoře, městská správa povolila žebrotu formou udělování práva žádat o almužnu. Běžné byly peněžní příspěvky do pokladnic v kostelech a byly organizovány mimořádné sbírky u majetnějších věřících (Woods, 2008, s. 137-138).

Tím, kdo poskytoval organizovanou pomoc potřebným tak byla církev. Podobně tomu bylo i dále v průběhu další dějinné epochy – středověku. Tehdy se péče o potřebné stala jedním z předmětů činnosti náboženských obcí vznikajících řeholních řádů a jejich klášterů. S ohledem na epidemie a hladomory, jež byly ve středověku častým jevem, zakládala církev při kláštorech a kostelech ústavy. Jednalo se o nemocnice a chudobince, zvané špitály, jež byly zpravidla smíšeného charakteru, když poskytovali pomoc chudým, nemocným, zestárlým, sirotkům či lidem postiženým úmrtím hlavy rodiny. První špitál nechal zřídit již kníže Boleslav I. roku 929 v Praze před Týnem, v němž našlo pomoc 12 chudých nemocných (Matoušek, 2001, s. 111-112).

Špitály zřizovali biskupové, kláštery, faráři či později města. Příkladem mohou být také další pražské špitály zřízené ve 13. a 14. století, olomoucký špitál, o němž je zmínka již v roce 1055 a další. Jednotlivé řády pak měly ve svých předpisech stanoveny rovněž podíly, které rozdávaly chudým a tento svůj závazek převáděly i na své nájemce. Příkladem mohou být v českých zemích Řád německých rytířů či Řád křížovníků s Červenou hvězdou, které podílely chudé chlebem (Vašek, 1941, s. 55-57).

Žebráci stáli na samém okraji nejnižší společenské vrstvy zvané chudina. Byli mezi nimi lidé bez přístřeší, bez práce a lidé různě fyzicky nebo duševně postižení. Jednalo se o lidi, kteří pracovat nemohli, ale patřili k nim i ti, kteří sice možnost práce měli, přesto však nepracovali. Žebráky se stávali i sirotci, kteří k práci neměli příležitost a neměli příležitost si na práci ani navyknout. Žebráci dostávali almužnu, což byl z jejich hlediska příspěvek na živobytí a z pohledu darujících to byla daň z dobrého živobytí, kterou platí těm, kterým se takového štěstí nedostalo (Hoffmann, 2009, s. 330).

Žebráci byli v podstatě pro tehdejší křesťanskou společnost potřební, neboť majetným lidem umožňovali prokázat milosrdenství. *„Byli nezbytní, protože poskytovali možnost prokázat milosrdenství, byli organizovaní a stabilizovaní, respektovali normy společenského soužití. Ambivalenci postoje vůči žebrákům a chudobě (něco mezi pohrdáním vůči způsobu života a chválou ctnosti odříkání) můžeme sledovat již od spisů církevních Otců.“* (Le Goff, 2003, s. 309).

Jak již bylo výše uvedeno, měla filantropická činnost ve středověku nezanedbatelný rozsah, nicméně nejosvědčenějším prostředkem žebráků pro získání obživy bylo „prošení almužny od domu k domu“. Žebráci se pak uchýlovali především k velkým městům, zejména k Praze (Matoušek, 2001, s. 113).

V západních zemích byly ve větších městech stovky a v některých dokonce přes 2000 žebráků. V českých městech však počet žebráků takových počtů nedosahoval (Hoffmann, 2009, s. 330).

Města musela nastolit jistý řád, jímž žebrotu regulovala. Byly nařízeny určité dny, rozsah hodin i místa, kde byla žebrota tolerována. Nejvíce žebrajících lidí se nacházelo před chrámy, kdy se konaly bohoslužby a před hřbitovy (Hoffmann, 2009, s. 331-332).

Města jako Kutná Hora, Jindřichův Hradec i mnoho jiných měla pověřeného úředníka, řídícího žebrotu v daném městě. Tito úředníci se snažili zamezit příchodu žebráků z jiných krajů, aby se jejich počet nestupňoval (Hoffmann, 2009, s. 330-331).

„V Chebu na přelomu 15. a 16. století bylo vydáno několik zákazů vstupu cizích žebráků, byl jim znemožněn pobyt na předměstích a měšťané vyzýváni, aby je nikdo nekrmil.“ (Hoffmann, 2009, s. 331).

V Praze úřady lokální žebráky žádající o almužnu docela tolerovaly, ale přivandrovalci byli nemilosrdně vyhnáni z města. Těm, kteří se vrátili, hrozilo setnutí pravé ruky. Pokud pražští žebráci mezi sebe někoho odjinud přijali, musel jim vydat část své almužny. Na přivandrovalcích vydělávali i někteří panští podomci a kočí, kteří je v zimě nechávali přespávat ve stájích. Zde se venkovští přivandrovalí žebráci skrývali nejčastěji, neboť do šlechtických domů městské právo nezasahovalo. Žebráci často přečkávali noc i v některé žebrácké hospodě, avšak museli zde utratit celý svůj výdělek. Za vlády Rudolfa II. byli žebráci každých 14 dnů kontrolováni, a když při kontrole uspěli, museli dva týdny nosit na krku olovenou známku se znakem města. Ostatní byli z města vyhoštěni. Tyto kontroly byly nutné, neboť každý rok po skončení sezónních prací Praha čelila nájezdům žebráků z venkova. V Praze docházelo v noci k loupežím a přepadením. Proto v roce 1571 císař Maxmilián II. rozšířil trest galejí nejen pro zločince, ale i pro tzv. samozvané práceschopné žebráky (Místa, 2008).

Problém chudinství a žebroty se rozmohl ke konci 16. století a ve století 17., a to v důsledku stálých válek mezi státy, jež znemožňovaly úrodu a vyháněly venkovský lid z jejich obydlí. Příčinou žebroty té doby, jakož i v jiných dobách, bylo tělesné či duševní postižení, stáří, neštěstí či nedbalost vedoucí ke ztrátě majetku či jiná neschopnost výděleku. Příčiny byly však i mravní, a to v souvislosti s morálním úpadkem některých obyvatel způsobený válkami. Žebrota pak v mnoha případech vedla k dalšímu mravnímu pustnutí jednotlivců, k lenosti, povalečství, krádežím, opilství, k předstírání nemocí

a nemravností. Pro některé obyvatele se pak žebrota stala příjemnou živností. S ohledem na negativní jevy vyvěrající z žebroty se stavěl stát k tulákům a žebrákům v rámci svých nařízení poměrně represivně. Vůdčí zásadou se stala myšlenka, že pečovat o lidi v nouzi je povinnost domovské obce. Chudinské opatření bylo tedy výkonem práva domovského. Tato zásada byla vyslovena též v říšském policejním řádu Ferdinanda I. z roku 1552 a prolínala se řadou podobných nařízení vydaných ze strany státních úřadů v následujících stoletích (Vašek, 1941, s. 126-128).

V 17. a 18. století bylo centrální institucí zabývající se stíháním tuláků České místodržitelství. Základním zemským zákonem 17. a 18. století bylo v Čechách Obnovené zřízení zemské. Podzákoné normy pak byly vydávány jednotlivými obcemi a vrchností, kterým též náleží téměř veškerá kontrola nad jejich dodržováním. Vyhledáním tuláků a žebráků se pak ve městech zabývali rychtáři, biřici a jejich pomocníci a na venkově hajní, myslivci a vesničtí rychtáři (Himl, 2007, s. 61-70).

V některých městech tak mohli žebrot jen místní chudáci, a to ti, kteří se prokázali dovolením úřadu. Někde byli cizí žebráci z města vyháněni, bylo zakazováno jim poskytovat almužnu a byli odkazováni na domovské obce. V jiných městech se připouštělo žebrot i cizím chudákům, pakliže se prokázali listem od své obce. Jinde se pořádali přímo hony na žebráky za odměnu (Vašek, 1941, s. 126-128).

Chudým a potřebným finančně pomáhali i šlechtici z některých měst. Václav z Rumburku v roce 1637 postavil v Praze pro žebráky ohřívárny. Hrabě Jan Buquoy založil v roce 1779 na svých panstvích tzv. ústav chudinský, který se později jmenoval „Spolek lásky k bližnímu“. Zde přiděloval pastor za dohledu vrchnosti dávky potřebným. Hrabě Buquoy těmito činy motivoval císaře Josefa II. a ten v roce 1781 vydal tzv. „Pravidla direktivná“, kterými se musely řídit nově založené instituce, jako byly například sirotčince, špitály a chudobince. Díky těmto pravidlům vznikly ve slovansko-německých zemích farní chudinské ústavy, které plnili svou funkci až do roku 1863, kdy byl vydán domovský zákon. Hlavními finančními prostředky farních chudinských ústavů byly veřejné sbírky, dědické dary, někdy i zisky z pokut uložených městem (Matoušek, 2001, s. 114-115).

Společenská situace 19. století nebyla nijak jednoduchá, docházelo na jedné straně k prudkému rozvoji měst vlivem industrializace, která na druhé straně vedla

ke zbídačování široké vrstvy obyvatel, rozmachu tuláctví, kriminality a žebroty (Matoušek, 2001, s. 116).

Jen pro představu té doby lze citovat tehdejší statistiky. V roce 1830 připadal v Rakousku (jehož součástí byly i české země) průměrně 1 žebřák na 200 obyvatel a 1 chudobný na 25 obyvatel. V roce 1861 bylo chudých v Rakousku 1.010.000, mezi nimi 250 tis. žebřáků. Průměrně připadal jeden chudý na 34,6 obyvatel. Z dobových statistik vyplývá, že situace v českých zemích byla o poznání lepší než ve zbytku mocnářství, když v Čechách připadal průměrně jeden chudý na 56 obyvatel, na Moravě 1 chudý na 52 obyvatel a ve Slezsku jeden chudý na 47 obyvatel (Adámek, 1896, s. 4-5).

Z tehdejších statistik lze pro představu rovněž uvést pár údajů týkajících se podpory chudých. V zemích koruny České bylo např. v roce 1837 počtem 2268 ústavů pro chudé, které podporovaly 135.775 chudých almužnou 1.389.306 zlatých. V roce 1883 pak bylo 5934 chudinských ústavů, které podporovaly 88.667 chudých podporami ve výši 1.105.931 zlatých (Adámek, 1896, s. 13).

Znakem tehdejšího zákonodárství bylo bojovat proti potulnému žebřání preventivními a rovněž i represivními opatřeními. Výrazem toho bylo ustanovení § 4 chudinského zákona z roku 1868 příkazující: „Žebřání buď zamezeno“. Žebřáci, kteří měli vlastní jmění, anebo byli způsobilí k práci, mohli být potrestáni pokutou do 10 zlatých nebo vězením po dobu 48 hodin. Tato opatření byla doplněna v říšském zákonu o postrku z roku 1871, dle nějž byli tuláci a jiní lidé práce se štítící dopraveni postrkem do domovské obce nebo přes zemské hranice. Trestní zákon z roku 1852 pak žebrotu hodnotil jako přestupek proti veřejné mravnosti. Jeho novela z roku 1885 zřizuje a upravuje činnost donucovacích pracoven (robotárnách) a polepšoven, kam mohli být pachatelé přestupků potulování a žebřání na základě rozsudku soudu umístěni (Adámek, 1896, s. 32-34).

Jak již bylo výše uvedeno, bylo možno se v právním řádu tehdejší doby setkat s pojmy jako „domovská obec“ a „domovské právo“. Tak tomu bylo zejména v době od poloviny 19. stol. do počátku 2. světové války. Domovské právo ukládalo obcím povinnost postarat se o chudé a nezaopatřené obyvatele a dalo se jej dosáhnout buď přímým udělením obce na základě desetiletého trvalého pobytu v obci před podáním žádosti (případně nastoupením služby či veřejného úřadu) nebo nepřímou pro dítě narozením v obci či přivdáním se do obce. Nárok na zaopatření v chudobě pak vycházel především z domovského práva a typ podpory určovala obec na základě místních poměrů (podpora pravidelná nebo přechodná,

peněžní nebo naturální, atp.). Prostředky k zajištění podpory a chudinské péče byly čerpány z chudinských fondů, které byly financovány z různých zdrojů (nájmy, poplatky, pokuty, daně atd.) (Štěchová a Luptáková, 2008, s. 7-8).

„Zákonnými nositeli chudinské péče byly obce, okresy, země a stát. Okresy měly povinnost vypomoci obcím příliš zatíženým chudinským břemenem. Okresy zřizovaly a spravovaly např. stravovny, sirotčince, úřady pro zprostředkování práce a okresní nemocnice. Země měly přímou povinnost zaopatřovat chudé a bezdomovce, kteří se narodili ve veřejných porodnicích, např. hradily náklady za ošetření chudých v zemských nemocnicích a ústavech pro choromyslné, zaopatřovaly ze zemských sirotčích fondů sirotky i opuštěné a zanedbané děti.“ (Štěchová a Luptáková, 2008, s. 8).

Tyto pojmy a jejich právní úprava obsažená v právním řádu byla po vzniku Československa převzata do právního řádu nově vzniklého státu (Štěchová a Luptáková, 2008, s. 7).

Sociální situace první třetiny 20. století byla v českých zemích ovlivňována zprvu 1. světovou válkou, poválečnou prosperitou Československa, velkou hospodářskou krizí ve 30. letech a pomnichovským zmrzačením republiky.

Skupinou obyvatel potřebující sociální ochranu vzniklou v důsledku 1. světové války byli váleční veteráni, invalidé, vdovy a děti vojáků, kteří se z války nevrátili. Mnozí z nich byli nuceni žebrať, aby přežili (Matoušek, 2001, s. 120).

Dále se jednalo o osoby, které byly vysazeny z válečného průmyslu, nebo se vraceli z armády. Stát tento problém řešil podporami, když v roce 1921 byl přijat zákon o státním příspěvku k podpoře v nezaměstnanosti (gentský systém) (Rákosník, 2008, s. 427).

Nezaměstnanost ve 20. letech byla v Československu hluboko pod evropským průměrem. K jejímu prudkému nárůstu došlo v letech 1927 až 1930 a na vysoké úrovni se udržovala pak i dále (Rákosník, 2008, s. 429).

Z formálně právního a institucionálního hlediska se nezaměstnaní odlišovali od tuláků, nicméně v praxi je rozlišit vlastně nešlo, neboť málokdo měl nějaké doklady nebo domovský list. Na černém trhu to byl totiž žádaný artikl (Rákosník, 2008, s. 386).

Praha se s problémem žebroty potýkala již před velkou hospodářskou krizí. Dle údajů Sboru o potírání žebroty tvořili v roce 1927 většinu žebračů lidé, kteří do Prahy dojížděli z venkova nebo přespávali na městské periferii. V roce 1927 dle odhadů činil počet

žebráků v Praze cca 300 a v roce 1932 cca 500 lidí, tento počet se však týkal zejména pravidelných žebráků či těch, kteří se kvůli žebrotě dostali do konfliktu s policií, takže skutečná čísla byla pravděpodobně mnohem vyšší. Praha se snažila ve 30. letech vytlačovat žebráky z nejrůšnějších částí města a regulaci žebroty zavedla i jiná města (Rákosník, 2008, s. 389).

V poválečných letech došlo k intenzivnímu rozvoji sociální péče. Vzniklo ministerstvo sociální péče i nové zákony, které daly právní základy veřejné sociální péči a sociálnímu pojištění. Vznikaly různé veřejné, polooficiální či soukromé instituce včetně církevních. V obcích byla chudinská péče omezena na minimum, bohatší obce zřizovaly spontánně třeba chudobince (Matoušek, 2001, s. 120-121).

V Praze vznikaly např. kuchyně pro nezaměstnané, kde se vařilo pro předem známý počet osob, chudobní využívali i klášterní charitu, kde dostávali polévku. Lidé ulice si obstarávali jídlo různě, vyjídali zbytky jídla v kantýnách či si brali neupotřebené zbytky zeleniny a ovoce z pultů na tržnici po skončení denního trhu (Rákosník, 2008, s. 391).

V zimě se mohli nuzní lidé zahřát přes den v ohřívárnách a využívali k tomu i městské knihovny. V noci pak využívali k přespání např. cihlen na předměstí, stohů slámy, přístřešků, stájí, ale i kanálů a jeskyní (Rákosník, 2008, s. 384).

V největší bídě představovalo záchranu vězení, kde byla zajištěna strava a ubytování, či nemocnice (Rákosník, 2008, s. 386-387).

Co se týká postihů, stejně jako v 19. století hrozila za potulku nucená práce nebo zákaz pobytu na určitém místě či postřk do domovské obce (Rákosník, 2008, s. 387).

Významným předělem v dějinách byla 2. světová válka. Po 2. světové válce došlo v Československu ke znárodnění majetku osob spolupracujících s fašisty, k odsunu německé a maďarské menšiny a k měnovým reformám. Zvýšil se tak vliv státu na přerozdělování majetku ve společnosti a snížily se příjmové a majetkové rozdíly mezi obyvatelstvem. V roce 1948 došlo k znárodnění výrobních prostředků, které mělo vést k odstranění nezaměstnanosti a chudoby. Téhož roku bylo zrušeno domovského právo, které bylo nahrazeno československým státním občanstvím. Tím přešla povinnost sociálního zabezpečení na stát. Stát finanční prostředky však přerozděloval podle hlediska třídního původu, takže tyto nerovnosti poměrně významně postihly některé sociální skupiny, jako byli bývalí vlastníci podniků či rolníci, kteří odmítli vstoupit do JZD. Jediným zaměstnavatelem se stal stát (Matoušek, 2001, s. 139-141).

V druhé polovině 60. let pak došlo ke znovuobnovení sociální péče spojené s formulací nové koncepce sociální politiky (Matoušek, 2001, s. 144).

V 70. a 80. letech se některé sociální služby přesouvají na závody, kde se rozšiřují odbory péče o pracující, kde působí rovněž pracovníci starající se o převýchovu absentérů, fluktuantů, alkoholiků, a zařazování propuštěných vězňů a Romů (Matoušek, 2001, s. 147).

2.2 Současná situace v České republice

Bezdomovectví a s ním úzce spojený problém žebroty v současnosti v České republice narůstá. Před rokem 1989 bezdomovectví prakticky skoro neexistovalo, neboť ten, kdo nepracoval či se potuloval a nezdržoval se v místě trvalého bydliště, byl označen za příživníka a trestně stíhán. S nástupem porevolučních sociálně – ekonomických změn však došlo k prudkému nárůstu lidí bez domova či těch, žijících na hranici chudoby. Zatímco jinde ve světě byl tento problém znám a jednotlivé země se s ním s různou mírou úspěšností vypořádávaly, v České republice šlo o záležitost 40 let potlačovanou trestním právem. V 90. letech k nárůstu lidí bez domova přispěla jak dekriminálníze trestného činu příživnictví, amnestování společensky nepřizpůsobených vězňů, migrace, tak ekonomické vlivy (privatizace velkých podniků a s tím spojené rušení ubytoven pro dělníky, propouštění) (Štěchová a Luptáková, 2008, s. 4).

Mezi orgány, které se v současnosti zabývají řešením bezdomovectví a chudobou, patří orgány státní správy a samosprávy, neziskové organizace a církve. Na úrovni státní správy a samosprávy se na pomoci chudým a lidem bez domova podílí různá ministerstva, která se dle své agendy věnují vždy některé části problému (ministerstvo práce a sociálních věcí, ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy, ministerstvo zdravotnictví, ministerstvo pro místní rozvoj atp.). Mezi nejvýznamnější neziskové organizace s celostátní působností patří například Armáda spásy, Nový prostor, Naděje, Česká katolická charita, Člověk v tísni a další. Některé z nich po roce 1989 navázaly na předchozí činnost (mezinárodní – Armáda spásy), jiné vznikly nově. Financování těchto organizací je závislé na příspěvcích ze státního rozpočtu, darech, příspěvcích. Mezi základní funkce a poskytované služby patří zejména zajištění ubytování (noclehárny, azylová bydlení), ošacení, možnosti hygieny, stravy, základní zdravotní péče nebo např. sociálněprávního poradenství pro lidi bez domova a další potřebné (Štěchová a Luptáková, 2008, s. 14).

3 PRÁVNÍ RÁMEC PROBLÉMU

3.1 Zákonná úprava a legislativní opatření

„Žebrání, ačkoliv se jedná o činnost, která není zákonem definována, lze regulovat formou obecně závazné vyhlášky. Jedná se totiž o činnost, která může mít na určitých místech společenskou, zdravotní a mravní nebezpečnost a působit narušení veřejného pořádku. Vyslovení zákazu obecně závaznou vyhláškou však musí vycházet z obecného principu proporcionality. Jak vyplývá z nálezu Pl. ÚS 35/06 (Kořenov), obec by neměla zákazy formulovat plošně, ale vždy jen v nejméně omezujícím rozsahu. To znamená, že by měla regulaci určitého chování vztahovat zásadně na určitá ve vyhlášce vymezená místa, případně doby, s přihlédnutím k povaze chování a jeho způsobilosti (významnou měrou) narušit veřejný pořádek v obci. Obce jsou oprávněny upravit regulaci žebvání obecně závaznou vyhláškou podle ustanovení § 10 písm. a) zákona o obcích.“ (MVČR, 2010).

„Žebrání jako takové není v ČR trestným činem, jeho existenci většinou upravují vyhlášky jednotlivých obcí. Jednotnou definici toho, co je a není žebvání, stát nepoužívá. Obce si proto někdy vymezují obsah žebvání samy, někdy opisem toho, co za žebvání nepovažují (např. brněnská vyhláška č. 6/2010) či co je žebvání více nerozebírají a postupují výčtem, kde je zakázáno žebvat (viz např. Vyhláška hl. m. Prahy č. 14/2000).“ (Jelínková, 2014).

Například obecně závazná vyhláška města Jablonce nad Nisou č. 5/2010, o zabezpečení místních záležitostí veřejného pořádku, kterou se vymezují veřejná prostranství, na nichž se zakazuje žebvání, definuje žebvání takto: *„Žebváním je míněno zejména vyžadování peněz, jídla, pití či jiných požitků“* přičemž *„za žebvání dle této obecně závazné vyhlášky se nepovažují akce studentů středních škol u příležitosti ukončení studia a umělecká či divadelní vystoupení s dobrovolným finančním příspěvkem přihlížejících.“* (Vitvar, 2010).

Dalšími městskými vyhláškami, v nichž je podobným způsobem žebvání vymezeno, jsou například olomoucká vyhláška č. 5/2015 o zákazu konzumace alkoholických nápojů a žebvání na veřejných prostranstvích statutárního města Olomouce nebo jablunkovská obecně závazná vyhláška č. 02/2014, o zabezpečení místních záležitostí veřejného pořádku, kterou se vymezují veřejná prostranství, na nichž se zakazuje žebvání.

„Nejčastěji bývá zakázáno žebvat v MHD a jejích zastávkách a okolí těchto zastávek, u muzeí, divadel, v centru měst. Povoleno bývá někdy žebvání u kostelů a na okraji měst. Žebvání s hudební produkcí bývá někdy tolerováno. Na konci roku 2012 přijala sněmovna

návrh o možnosti vykázat z města až na tři měsíce osobu, která se dopustila opakovaně přestupku žebření v místech, kde to obecní vyhlášky zakazují. Trestným činem se žebření, respektive přinucení k žebření, v ČR stává pouze v případě prokázání, že se jedná o tzv. „jinou formu vykořisťování“, která spadá pod trestný čin obchodu s lidmi.“ (Jelínková, 2014).

3.2 Kriminalizace žebroty

Jak již bylo zmíněno v předchozí kapitole, žebření v české legislativě nemá statut trestného činu a podléhá pouze vyhláškám jednotlivých měst. Tyto vyhlášky považují žebření za činnost, jež by mohla narušit veřejný pořádek nebo být v rozporu s dobrými mravy, ochranou bezpečnosti, zdraví a majetku (viz např. již zmíněná brněnská vyhláška č. 6/2010 nebo chebská vyhláška č. 6/2012 Obecně závazná vyhláška k zabezpečení místních záležitostí veřejného pořádku na veřejných prostranstvích).

Přestupky proti veřejnému pořádku řeší zákon č. 200/1990 Sb., o přestupcích, ve znění pozdějších předpisů v ustanovení § 47 odst. 1. Stran žebření je pak případné písm. c) zmíněného ustanovení, dle něž se přestupku dopustí ten, kdo vzbudí veřejné pohoršení. Dle odst. 2 zmíněného ustanovení lze pak pachateli přestupku uložit pokutu do 5000 Kč. S účinností od 15. 1. 2013 je pak možno za podmínek stanovených v ustanovení § 15a zmíněného zákona uložit žebrající osobě narušující veřejný pořádek též zákaz pobytu, a to na dobu nejdéle tří měsíců. Sankce zákazu pobytu se však nesmí vztahovat na místo nebo obvod, v němž má pachatel trvalý pobyt nebo hlášený pobyt podle zvláštního právního předpisu (Zákon č. 200/1990 Sb., o přestupcích, ve znění pozdějších předpisů).

Z uvedeného vyplývá, že městští policisté mohou žebřákům uložit zejména zmíněnou pokutu nebo věc řešit domluvou. Vymožení uložených pokut prostřednictvím exekutora však bývá často nemožné, neboť žebrající lidé nemají zpravidla žádný majetek ani bankovní účty. Na adrese, kterou uvedou policii, se většinou nezdržují.

3.3 Organizované žebvání

Nucené organizované žebvání je jedním z novějších témat v oblasti (ekonomické) migrace.

„Nucené kriminalitě postupně začíná být v členských státech Evropské unie věnovaná pozornost, přičemž problémy, se kterými se v tomto ohledu státy potýkají, bývají velmi podobné.“ (Jelínková, 2014).

Organizované žebvání probíhá způsobem, kdy žebráci v ulicích měst „pracují“ pro vůdce organizovaných skupin, kteří si z vyžebvaných peněz nechávají většinový podíl, ze které svým „zaměstnancům“ často hradí výdaje za ubytování a cestovné. Pouze malá část z takto získaných prostředků případně samotnému žebřákovi. Žebráci často musí setrvat ve službách organizovaných gangů určitou dobu a odpracovat si právě cestovné a ubytování, které za ně jejich vykořisťovatelé uhradili.

Vzhledem k tomu, že policie se na tyto skupiny intenzivně soustředí, probíhá výběr vyžebvaných peněz několikrát za den. Členové žebřajících skupin mají rozdělené úkoly, jsou přesně instruováni, kde a v jaké pozici či poloze mají svoji činnost vykonávat. Každý žebřák, nebo dvojice žebřáků na různých místech nedaleko od sebe, je zpravidla hlídána jedním z hlídačů, který brání případnému nežádoucímu kontaktu s kolemjdoucími. Tyto skupiny mají určený i systém varování před policií a té se tak často nedaří na oznámení občanů reagovat včas. V zemích střední a západní Evropy se jedná převážně o gangy z Rumunska a Bulharska. Rumunské gangy často k žebřání využívají i děti nadopované léky, které tak celý den vydrží nehnutě ležet v náručí žebřajících matek (Jelínková, 2014).

4 NEZISKOVÉ ORGANIZACE, CHARITA

4.1 Historie charitativní činnosti

Počátky charity se datují již od antických civilizací. Již v této době lidé, kteří měli prostředky, pomáhali těm, co je neměli a nemohli se např. ze zdravotních důvodů o sebe postarat. Jednalo se především o ošetřovatelství a lékařství (Messina, 2005, s. 11).

Nejvíce se charita rozšířila v době křesťanství, které vychází z učení Ježíše Krista a Nového zákona. Životním posláním Ježíše Krista bylo pomáhat svým bližním (Messina, 2005, s. 21- 27).

„Ježíš vyzdvihuje dvojí přikázání lásky: Milovat Hospodina a milovat svého bližního jako sám sebe. Křesťanství je sociální náboženství, Neboť není orientováno pouze na vztah jednotlivého člověka k vyšší moci, nevede jedince jen k sebezdokonalování, ale snaží se i o zlepšení mezilidských vztahů a podmínek života společenství“ (Matoušek, 2001, s. 35-36).

Ve starověkém Římě v počátcích křesťanství docházelo k pronásledování křesťanů. Začátkem 4. století potvrdil císař Konstantin tzv. toleranční výnos, který povolil vyznávat křesťanům jejich náboženství. Od té doby ovlivňovalo křesťanství i římské instituce po celém světě. Vznikaly sirotčince, hospice, ubytovny a podobně. Zisky z pozůstalostí, které byly odkázány církvi, byly používány pro pomoc lidu. Stejně tak byly mezi chudinu rozdělovány prostředky, jež se vybraly na mších (Messina, 2005, s. 31-56).

„Počínaje Konstantinem začalo křesťanství postupně ovlivňovat strukturu institucí a samostatného života římského světa. Oduševnilo ho citem solidarity a odpovědnosti vůči okrajovým společenským vrstvám, kterým se křesťanský étos odedávna vyznačoval. Zásada „pomáhat chudým v jejich potřebách“ byla uzákoněna v corpus iuris. Charitativní činnost se však stala opravdovou a veřejnou funkcí, stejně jako vedení války, vykonávání spravedlnosti, budování cest nebo vodovodů. Pro ochranu nejslabších společenských tříd byl ustanoven obhájce lidu. Chudé a početné rodiny (s víc než pěti dětmi) byly osvobozeny od osobních daní.“ (Messina, 2005, s. 55-56).

Charita v raném středověku byla velmi podporována církví. Dary pro potřebné se při bohoslužbách odkládaly v kostelech na předem určená místa. Byly také zřizovány světské budovy, tzv. diakonie, podporované státem, kde se pečovalo o chudé. Pod záštitou biskupa zde působili převážně mniši a kněží (Messina, 2005, s. 62-67).

Již v raném středověku si ti, kteří podporovali charitu, uvědomovali, že je třeba dělat rozdíly mezi těmi, kdo pomoc skutečně potřebují a mezi podvodníky (Messina, 2005, s. 79).

Ve 12. století a 13. století začaly vznikat bratrstva, kde se sdružovali laici z různých společenských vrstev. Tím vznikaly útulky pro prostitutky, domy pro choromyslné, útulky pro slepce a další podobná zařízení (Messina, 2005, s. 88).

V 15. století, spolu se vznikem panství, vévodství, knížectví, začínají obecní autority přebírat od církve vedení charitativních spolků např. nemocnic. Charita již nebyla věcí citu pro bližního, ale státní povinností (Messina, 2005, s. 99).

V 16. století vznikaly řeholní řády a každý z nich se věnoval určité pomoci chudákům a žebrákům. Mezi tyto řády patřily kromě dalších zejména řády boromejek, jezuitů a kapucínů (Messina, 2005, s. 104).

V 17. století vznikaly instituce například charitativní nemocnice, noclehárny a hospice pro chudé mimo důležitá místa ve městech s cílem eliminovat žebrotu. V těchto nemocnicích pro chudé často panovaly nelidské podmínky, byly vydány směrnice zakazující žebrotu a dávání almužny křesťany chudým (Messina, 2005, s. 113-114).

V průběhu 18. století byla snaha charitu sjednotit. Díky francouzské revoluci došlo v charitativní činnosti k zásadním změnám. Došlo ke znárodnění nemocnic, majetku, který patřil církvi, a řeholní řády byly zrušeny. Z těchto příčin ztrácí církve ve většině Evropy prostředky k pomoci potřebným lidem. Charitativní činnost se stala předním cílem sociálním a politickým (Messina, 2005, s. 119-120).

V 19. století se masy lidí stěhovaly ze svých rodných vesnic za prací do měst. Urbanizace s sebou přinesla hodně negativních jevů, jež bylo nutno řešit dobročinnou činností. Charita se rozvíjí v rovině politické, sociální a hospodářské oproti dřívější době, kdy se soustředila pouze na základní potřeby člověka (Messina, 2005, s. 126- 127).

Charitativní činnost se výrazně rozvíjí a profesionalizuje ve 20. století. Činnost církve byla obohacena novými prvky dle potřeby doby. Dříve přinášela charitativní pomoc jen bezprostřední a dočasnou pomoc, v současné době se snaží zapojit do společenského života lidí, kteří se dostali na okraj společnosti. Jde zde především o bývalé i současné vězně, Romy, prostitutky a duševně handicapované (Messina, 2005, s. 135).

Je zde nutno také připomenout velké zásluhy Vatikánu na charitativní činnosti. „Papež Jan Pavel II. upozornil svým apoštolským listem *Salvifici doloris a následným ustanovením Papežské rady pro pastorační ve zdravotnictví na naléhavou potřebu hledět na rozsáhlý svět bolesti a nemocných novými očima a s výjimečnou citlivostí.*“ (Messina, 2005, s. 137).

4.2 Armáda spásy

Armáda spásy byla založena v roce 1865 metodistickým kazatelem Williamem Boothem, který se obrátil ke křesťanství již jako dospívající chlapec, a jeho velkým zájmem bylo pomáhat chudým a nevěřícím lidem (Výroční zpráva Armády spásy ČR, 2006).

Název „Armáda spásy“ vznikl v roce 1878. Měla vojenský způsob organizace a brzy se rozšířila po celé Británii a do mnoha jiných zemí. Armáda spásy nabízela střechu nad hlavou (tzv. útulky), jídlo, hygienu, a také duchovní rozměr života. Z této doby pochází dodnes platný slogan Armády spásy platný po celém světě: Soup, Soap, Salvation. POLÉVKA, MÝDLO A SPASENÍ (Výroční zpráva Armády spásy ČR, 2006).

V roce 1919 zahájila Armáda spásy svou činnost v Československu. Vedle církevní činnosti zakládala domovy pro lidi bez přístřeší a další skupiny lidí na okraji společnosti. Po přečkaní strastiplné doby okupace v letech 1939 až 1945, komunistický režim činnost Armády spásy nejprve omezil a nakonec docela ukončil v roce 1950. Velký počet jejich členů byl uvězněn (Výroční zpráva Armády spásy ČR, 2006).

V roce 1990 byla činnost Armády spásy znovu obnovena a zaregistrována MV ČR dne 17. 5. 1990 jako občanské sdružení (Výroční zpráva Armády spásy ČR, 2006).

V současnosti Armáda spásy působí v České republice v šesti městech, ve kterých provozuje azylové domy (Praha, Brno, Ostrava, Karlovy Vary, Havířov a Krnov).

Armáda spásy poskytuje sociální služby na základě křesťanských zásad pro osoby, které jsou v nepříznivé sociální situaci:

Služby pro osoby bez domova

Armáda spásy nabízí pomoc těm, kteří z různých důvodů přišli o střechu nad hlavou, nacházejí se v extrémní sociální situaci a nemohou tuto situaci bez cizí pomoci zvládnout.

Organizace pracuje s lidmi bez domova na ulicích, v terénu, v nízkoprahových zařízeních, azylových domech (Armáda spásy, 2015).

Komunitní centra a sbory

Komunitní centra poskytují lidem registrované služby a volnočasové aktivity v místních komunitách a jsou napojena na místní sbory Armády spásy. Náplň činnosti těchto sborů zahrnuje nedělní bohoslužby, modlitební hodiny a další aktivity. Aktivity Armády spásy v této oblasti pokrývají všechny vrstvy populace: děti a mládež, rodiny s dětmi, seniory (Armáda spásy, 2015).

Domovy Přístav

Jedná se o pobytová zařízení se zvláštním režimem pro lidi bez domova v seniorském věku, kteří se neobejdou bez pomoci druhých. Jedná se o lidi, pro které je tato náročná a odborná služba často bohužel jediným místem, kde je jim umožněno v důstojných podmínkách často prožít i závěr života (Armáda spásy, 2015).

Služba následné péče

Služby následné péče pomáhají lidem, kteří bojují se závislostmi na alkoholu a na gamblingu a potřebují podporu, aby dosáhli trvalé abstinence.

Zde se pomoc týká lidí, kteří již prošli léčebným programem, případně již déle abstinují a nemají nutné zázemí. Programy jsou určeny v oddělených komunitách jak pro muže, tak i pro ženy (Armáda spásy, 2015).

Humanitární pomoc

Česká Armáda spásy pomáhá při odstraňování následků humanitárních katastrof, např. povodní v České republice, zemětřesení na Haiti apod. Armáda spásy spolupracuje s krizovým štábem tak, aby pomoc byla maximálně účinná. Většinou se jedná o dobrovolníky, nebo o materiální a finanční pomoc (Armáda spásy, 2015).

4.3 Další neziskové organizace

Naděje o.s.

Naděje je občanským sdružením založeným v roce 1990, které se na základě křesťanských principů zabývá zřizováním sítě služeb pro lidi v nouzi, a v rámci svých zařízení se snaží poskytovat jak hmotnou péči (ošacení, ubytování, strava), tak pomoc morální, právní, poradenskou. Ve své nabídce má i dlouhodobou pomoc v podobě resocializačních programů (Štěchová a Luptáková, 2008, s. 18).

„Vedle pomoci bezdomovcům, kteří tvoří velkou část klientů Naděje, poskytuje pomoc i seniorům, uprchlíkům, vězněným a propuštěným a dětem a dospělým s mentálním postižením.“ (Štěchová a Luptáková, 2008, s. 18).

„Naděje je dále provozovatelem potravinové banky v ČR a členem Evropské federace potravinových bank (jedná se o potravinovou pomoc sociálně slabým občanům.)“ (Štěchová a Luptáková, 2008, s. 18).

Nový prostor

Jedná se o sdružení, které svým klientům neposkytuje jako jiná zařízení možnost ubytování, stravy apod., ale nabízí lidem bez domova možnost přivýdělků pouličním prodejem časopisu Nový prostor. Dále se zabývá organizováním kulturních a sportovních akcí (Štěchová a Luptáková, 2008, s. 20).

Mezi další známé organizace, které se angažují v uvedené problematice, patří například Česká katolická charita, Člověk v tísni, Sdružení Emauzy.

II. PRAKTICKÁ ČÁST

5 POSOUZENÍ PŘÍČIN OBSTARÁVÁNÍ OBŽIVY ŽEBROTOU

5.1 Cíl výzkumu

Cílem praktické části této bakalářské práce je zjistit, z jakých příčin se lidé, obstarávající si obživu žebrotou, do této situace dostali, zjistit jejich přístup k životu, ke společnosti, jaká je převažující věková skupina a jak vidí tyto lidé řešení jejich svízelné situace.

Hlavní výzkumná otázka:

Jaké jsou hlavní příčiny žebrání lidí v České republice a jak vidí tyto lidé řešení své svízelné situace?

Dílní výzkumné otázky:

Jaké jsou hlavní příčiny žebrání lidí v České republice?

Jak vidí lidé, obstarávající si obživu žebrotou, řešení své svízelné situace?

Chtějí tyto lidé svou situaci skutečně řešit a vrátit se zpátky do běžného života?

5.2 Metody sběru a analýzy dat

Pro svou bakalářskou práci jsem jako metodu sběru a analýzy dat zvolil kvalitativní výzkum, neboť ten se na rozdíl od kvantitativního výzkumu hlouběji zabývá příběhy, názory a pocity lidí, kterých se výzkum týká. Dává též informantům větší možnost vyjádřit se ke zkoumanému tématu a snaží se zjistit příčinu zkoumaných jevů, které vedou k určitému chování lidí. Při kvalitativním výzkumu se obvykle pracuje s menším počtem informantů. *„Kvalitativní přístup je proces zkoumání jevů a problémů v autentickém prostředí s cílem získat komplexní obraz těchto jevů založený na hlubokých datech a specifickém vztahu mezi badatelem a účastníkem výzkumu. Záměrem výzkumníka provádějícího kvalitativní výzkum je za pomoci celé řady postupů a metod rozkrýt a reprezentovat to, jak lidé chápou, prožívají a vytvářejí sociální realitu“* (Švaříček a Šeďová, 2007, s. 17).

„Práce kvalitativního výzkumníka je přirovnávána k činnosti detektiva. Výzkumník vyhledává a analyzuje jakékoli informace, které přispívají k osvětlení výzkumných otázek,

provádí deduktivní a induktivní závěry. Seznamuje se s novými lidmi a pracuje přímo v terénu, kde se něco děje.“ (Hendl, 2005, s. 50).

Jako techniku kvalitativního výzkumu jsem zvolil polostrukturovaný rozhovor. Ten má částečnou strukturu, ale jeho otevřenost umožňuje doplňujícími otázkami objasnit danou problematiku. Tento druh rozhovoru je zlatý střed mezi strukturovaným a nestrukturovaným rozhovorem. Ve strukturovaném rozhovoru jsou přesně stanoveny otázky i jejich pořadí, nestrukturovaný rozhovor může být založen jen na jediné připravené otázce, dále se výzkumník dotazuje dle poskytnutých informací (Švaříček, Šedová, 2007, s. 160). Rozhovor umožňuje sblížení s informantem a přesnější chápání situace a postojů dotazovaného. Polostrukturovaný rozhovor jako technika výzkumu byl optimální, jelikož umožňoval zasahovat do předem připravených otázek. Záměr rozhovoru byl předem určen, sled a znění otázek jsem přizpůsoboval konkrétní situaci.

Analýzu rozhovorů jsem provedl pomocí otevřeného kódování. *„Kódování nám pomáhá data popsat. Kód je symbol přiřazený k úseku dat tak, že ho klasifikuje nebo kategorizuje. Kódy mají mít relevanci k výzkumným otázkám, konceptům a tématům.*“ (Hendl, 2005, s. 228).

Odpovědi informantů jsem pozorně přečetl a současně vyhledával shodné pojmy u všech tázaných. Tím došlo ke vzniku jednotlivých kategorií, mezi kterými jsem zjišťoval shodné a rozdílné jevy. Kategorie jsem nazval podle pojmů, které se v nich vyskytovaly a které byly pro každou kategorii specifické.

Ke strukturaci kategorií jsem vybral techniku vyložení karet. *„Jde zkrátka o to, že výzkumník vezme kategorizovaný seznam kódů, kategorie vzniklé skrze otevřené kódování uspořádá do nějakého obrazce či linky a na základě tohoto uspořádání sestaví text tak, že je vlastně převyprávěním obsahu jednotlivých kategorií.*“ (Švaříček a Šedová, 2007, s. 226).

5.3 Průběh výzkumu

Výzkum byl zaměřen na sociálně vyloučenou skupinu osob, které si jako východisko k získání prostředků na živobytí zvolily žebrání. Kontakt s informanty byl prováděn v místech, kde se žebráci obvykle zdržují, tedy na nádražích a zastávkách městské hromadné dopravy, před supermarkety a u kostelů. Výzkum byl realizován ve městě Brně.

Při vyhledávání informantů jsem neměl žádné značné potíže, pouze poskytnutí rozhovorů bylo finančně náročnější, neboť byly v podstatě poskytnuty za úplatu. Většinou mě informanti oslovili sami s prosbou o peníze zpravidla na jídlo.

Rozhovory obsahovaly otevřené otázky, které byly dle situace doplňovány. Před samotným rozhovorem jsme si s informanty povídali o všedních věcech, přičemž jsem jim poskytl určitý peněžitý obnos, většinou kolem sta korun, aby byli informanti motivováni ochotně odpovídat na mé otázky.

Otázky kladené informantům:

Jakým okolnostem jste podlehl/a, a co Vás konkrétně přivedlo do situace, že si musíte obstarávat obživu žebráním?

Jaké bylo Vaše původní povolání a kvalifikace a jak dlouho jste bez práce?

Kolik je Vám let?

Jaká jsou Vaše oblíbená místa, kde nejčastěji oslovujete lidi s prosbou o peníze?

Stýkáte se s lidmi, kteří si obstarávají obživu podobně jako Vy?

Kde se s těmito lidmi obvykle stýkáte a jak často?

Jste v souvislosti s žebráním, někomu podřízen, jste nějak organizovaní?

Kde a jak bydlíte?

Máte rodinu? Pomáhá Vám?

Jsou dnes lidé ochotni Vám přispět na živobytí?

Kolik si žebráním průměrně vyděláte?

Vyděláváte si i jiným způsobem?

Jak dlouho se již tímto způsobem živíte?

Míváte někdy problémy s městskou policií, a jaké?

Dostáváte se v souvislosti s touto obživou do konfliktu s jinými lidmi v podobné životní situaci?

Využíváte pomoc od státu či charitativních organizací?

Co děláte pro to, nebo jak si představujete pomoc, kterou potřebujete, abyste se dostal z této situace?

5.4 Výzkumný vzorek informantů

Výzkumný vzorek informantů byl soustředěn na sociálně vyloučenou skupinu osob, obstarávající si obživu žebráním. Výzkumu se zúčastnilo 6 žebráků, kteří tuto činnost provozují ve městě Brně, nejvíce v okolí hlavního nádraží.

Zde jsou stručně charakterizováni jednotliví informanti:

Karel, věk 58 let

S Karlem jsem navázal hovor na Jakubském náměstí u kostela Sv. Jakuba, když mě požádal „o pár drobných“. Muž byl postavou menší, cca 165 – 170 cm, na sobě měl starší šedou bundu. Působil poměrně upraveně a nenápadně. Karel naposledy pracoval v jedné soukromé firmě, která vyráběla zámkovou dlažbu. V létě letošního roku se majitel firmy rozhodl firmu přestěhovat do Znojma, najal Ukrajince a Karel ztratil práci. Nyní chodí na úřad práce, ale podpora mu stačí akorát na nájem jednopokojového bytu na Lesné. Proto si musí tu a tam trochu „přivydělat“ na jídlo. Je vyučený strojní zámečnick. V jeho věku se práce hledá těžko, a tak se živí, jak může. Je již hodně dlouho rozvedený, ale vztah si nehledá. Práci si shání. Má slíbeno od kamaráda, že mu zajistí práci ve Výzkumném ústavu strojů, kde má kamarád údajně velké slovo. Karel má dvě děti, syna a dceru, které bydlí mimo Brno. Nechce je svou nelehkou životní situací obtěžovat.

Josef, věk 59 let

S Josefem jsem provedl rozhovor na zastávce městské hromadné dopravy Hlavní nádraží. Oslovil mě muž typicky vypadající jako žebrák a bezdomovec s prosbou, jestli bych mu nemohl dát nějaké drobné. Byl zanedbaného vzhledu, menší postavy, měl dlouhé fousy, široký kabát a batoh na zádech. Když promluvil, bylo vidět, že má zčásti vylámané zuby. Byl z něj cítit alkohol, nicméně artikuloval souvisle. Hned zpočátku uvedl, že je bezdomovec. Josef pracoval 15 let v jednom brněnském divadle jako kulisák. Po propuštění z divadla se tři roky v Brně Líšni staral o koně. Při tom mu omrzly nohy a on musel s prací skončit. Protože měl spolu s prací zajištěno i bydlení, tak tím jak skončil s prací, přišel i o bydlení. Od té doby je už dva roky na ulici. Je nahlášený na úřadu práce a pobírá sociální dávky. Práci si údajně hledá, ale nikde ho nechtějí kvůli jeho věku. Noci se snaží překlenout na Armádě spásy, kde jej nechávají přespávat na chodbě. Josef je rozvedený, děti má, občas je navštěvuje, ale cítí, že je jim na obtíž.

Michal, věk 46 let

S Michalem jsem navázal hovor u obchodního domu Letmo, když mě poprosil o peníze na jídlo. Muž byl vyšší postavy a zanedbaného vzhledu. Zjevné na něm byly na zimní dobu neobvykle ztmavlá kůže obličejů a plovoucí oči, jež byly známky toho, že Michal je alkoholik. Oblečen byl ve starém kabátě. Na první pohled bylo znát, že jde o sociální případ. Michal je vyučený truhlář z Brna. Před třemi lety ztratil práci u firmy na výrobu nábytku, kde pracoval 20 let. Bydlel s manželkou u příbuzných, ale po její smrti je nový majitel bytu vyhodil. Manželka jej opustila, ale rozvedený s ní není. Práci si údajně shání. Přespává v noclehárně na Bratislavské ulici.

Petr, věk 45 let

Petra jsem potkal u Hlavního vlakového nádraží v Brně, když mě požádal o „pár drobných“ na jídlo. V roce 2002 byl propuštěn z Královopolské strojírny Brno, potom nějakou dobu pobíral podporu v nezaměstnanosti. Od té doby co mu podpora skončila, bere sociální dávky a přivydělává si práci na černo a žebráním. Žije ve starém domku po rodičích. Je svobodný, děti nemá. Tímto způsobem žije již asi 13 let. Do práce už pravidelně chodit nechce. V podstatě mu tento způsob života vyhovuje.

Jitka, věk 38 let

Jitku jsem kontaktoval u obchodního centra Tesco v Brně Králově Poli. Byla to žena štíhlé menší postavy, působila docela upraveně a nenápadně. Již 5 let nepracuje a její přítel je v invalidním důchodu. Jitka pobírá sociální dávky a žebratou si přivydělává na živobytí. Bydlí s přítelem v bytě po jeho rodičích. Studovala učební obor číšník – kuchař, ale školu musela přerušit, protože se jí narodilo dítě. Někjakou dobu pracovala v obchodním domě, potom v pekárně, ale ta byla zrušena. Od té doby nepracuje. V podstatě jí tento způsob života vyhovuje a práci si nehledá.

Jan, věk 56 let

S Janem jsem navázal hovor u kostela Sv. Máří Magdaleny na rohu ulice Masarykova a Františkánská, kde mě Jan poprosil o stravenku nebo nějaké drobné na jídlo. Již na první pohled působil dojmem slušného člověka. Jan pracoval 17 let v závodě První brněnská strojírna jako skladový účetní, při této práci dálkově vystudoval vysokou školu.

Po ukončení studia sehnal dobře placenou práci ekonoma v jedné soukromé firmě, která se zabývala servisem a opravami vysokozdvihových vozíků. Měl bezdětné, ale docela spokojené manželství. Po 8 letech byl z podniku propuštěn pro nadbytečnost. Vystřídal několik zaměstnání, dostal se do situace, že byl v každé firmě vždy „nejnovější zaměstnanec“ takže při snižování stavu zaměstnanců byl propuštěn jako jeden z prvních. Manželství bylo z podnětu manželky rozvedeno a Jan přišel díky rozvodu skoro o všechny peníze a o bydlení. V současné době bydlí s matkou, o kterou se stará, v malém bytě v Brně Obřanech. Je registrovaný na úřadu práce, dostává podporu a shání si práci. Žebrotou si přivydělává na živobytí, protože mu bohužel jeho příjmy nestačí na základní potřeby k životu.

5.5 Interpretace dat

Na základě analýz přepisů rozhovorů s lidmi obstarávajícími si obživu žebrotou bylo technikou vyložení karet sestaveno 8 kategorií:

- okolnosti, které přivedly lidi k žebrotě
- původní profese, povolání, vzdělání a věková skupina těchto lidí
- současné vztahy v rodině informantů, jejich rodinný stav, bydlení
- místa žebření, konkurence mezi žebřáky, problémy s městskou policií
- jak dlouho tito lidé žebrají, kolik si tímto způsobem vydělávají, jejich další příjmy a jak jsou jim ostatní lidé ochotni pomoci
- mezilidské vztahy mezi žebřáky navzájem a případná organizovanost žebření
- charita a pomoc státu
- jaké vidí možnosti řešení své situace a jakým způsobem ji chtějí řešit

1) Okolnosti, které přivedly lidi k žebrotě

Okolnosti, které přivedly lidi, obstarávající si obživu žebřením jsou v případě tohoto výzkumu základními informacemi. Všech šest informantů přišlo před nějakou dobou o zaměstnání, dva z dotazovaných dokonce o střechu nad hlavou.

Karel byl propuštěn z práce z důvodu stěhování firmy a přijetí levnější pracovní síly na jeho místo. V rozhovoru uvedl: „*Já jsem dělal v jedné firmě, jako u soukromníka. Dělali jsme tam zámkovou dlažbu. Letos v létě se šéf rozhodl, že firmu přestěhuje do Znojma, najal Ukrajince a mě vyhodil z práce.*“

Josef, který naposledy pracoval u koní, musel před dvěma lety ze zdravotních důvodů s touto prací skončit, měl zde i ubytování a tak přišel i o bydlení. V rozhovoru vzpomínal: *„No, dělal jsem 15 let kulisáka v divadle tady v Brně. Pak jsem se tři roky v Líšni staral o koně. No a při tom mně omrzly nohy a bylo to. Musel jsem s tím skončit. Měl jsem tam i bydlení, tak jsem skončil na ulici.“*

Michal před třemi lety ztratil práci u firmy na výrobu nábytku, kde pracoval 20 let. Bydlel s manželkou u příbuzné, ale po její smrti je majitel z bytu vypověděl. Michal uvádí: *„Tak mě před třema rokama vykopli po 20 letech z hokny. Jsme bydleli s tou mojou u její tetičky, ale ta umřela, a tak nás loni z toho bytu vyhodili. Od té doby jsou na ulici.“*

Petr byl roce 2002 propuštěn z Královopolské strojírně Brno, potom pobíral nějakou dobu podporu v nezaměstnanosti. Od té doby, kdy podpora skončila, bere sociální dávky a přivydělává si práci „na černo“ a žebráním. V rozhovoru Petr tvrdí: *„Propouštělo se v Královopolské, šel jsem na pracák. Z podpory se jakž takž dalo žít. Podpora skončila. Jsem na sociálce, tak si přivydělávám fuškama na černo a žebráním.“*

Jitka pracovala naposledy v pekárně, ale ta byla zrušena. Od té doby nepracuje. V rozhovoru Jitka uvedla: *„Nějakou dobu jsem pracovala v obchodáku. Potom v pekárně, ale tu pak zavřeli. Pak už jsem práci nenašla. Už je to dlouho, určitě víc jak 5 let.“* Žije jen ze sociálních dávek a její přítel pobírá invalidní důchod. *„Přítel Jirka je v invalidním důchodu. Mě dává sociálka jenom málo. Kdybych nežebrala, tak vůbec nevycházíme.“*

Jan měl naposledy stálou práci v jedné soukromé firmě, která se zabývala servisem a opravami vysokozdvížných vozíků. Pracoval zde jako ekonom. Po 8 letech byl z podniku propuštěn pro nadbytečnost. Vystřídal několik zaměstnání, dostal se do situace, že byl v každé firmě vždy „nejnovější zaměstnanec“, takže při snižování stavu zaměstnanců byl propuštěn jako jeden z prvních. Bez práce je již 9 měsíců. V rozhovoru vzpomíná: *„Potom jsem sehnal slušně placenou práci ekonoma v jedné soukromé firmě, nebudu jmenovat, která dělala servis a opravy vysokozdvížných vozíků. Po 8 letech mě propustili pro nadbytečnost. Vystřídal jsem pár zaměstnání, ale pořád jsem tam byl vlastně nováček, tak když se propouštělo, letěl jsem jako první.“* Jakmile se Jan dostal do problémů s hledáním zaměstnání, jeho manželka požádala o rozvod a Jan přišel díky rozvodu skoro o všechny peníze a o bydlení. Naštěstí se mohl odstěhovat k matce. *„Manželka se se mnou rozvedla, obrala mě skoro o všechny peníze a z bytu mě vystrnadila.“*

2) Původní profese, povolání, vzdělání a věková skupina těchto lidí

Karlovi je 58 let. Je vyučený strojní zámečník, ale práci v tomto oboru nemůže sehnat. Pracoval proto i jako zedník na stavbách, naposledy pracoval ve výrobě zámkové dlažby. V rozhovoru uvedl: „*Já jsu vyučenej strojní zámečník. Ti dneska hoknu neseženou. Ale dělal jsem i zednickou, pomáhal jsem na stavbách, no tak různě.*“

Josefovi je 59 let. Vystudoval gymnázium. Pracoval jako skladník, kulisák v divadle a nakonec u koní. Nikdy svého vzdělání nevyužil. V rozhovoru Josef tvrdí: „*No, já mám gympl s maturitou. Kdysi jsem dělal ve fabrice skladníka, ještě před divadlem.*“

Michalovi, vyučenému truhláři, je 46 let. Celý život pracoval se dřevem, pracoval ve firmě na výrobu nábytku. V rozhovoru uvedl: „*Já jsu truhlář, dělal jsem nábytek.*“

Petrovi je 45 let. Vyučil se nástrojařem v Královopolské strojárně Brno. „*Jsem vyučenej nástrojař, ale zvládnou i zedničtinu a instalatěřinu*“

Jitce, která studovala učební obor číšník - kuchař je 38 let. Školu ale nedokončila. Pracovala většinou jako pomocná síla v obchodním domě a v pekárně. „*Učila jsem se na číšnici, ale školu jsem musela přerušit, protože se mi narodilo dítě. Pak už nebyl čas si to dodělat. Nějakou dobu jsem pracovala v obchodáku. Potom v pekárně, ale tu pak zavřeli.*“

Janovi je 56 let. Vystudoval dálkově při zaměstnání vysokou školu ekonomickou. Jan pracoval 17 let v závodě První brněnská strojárna jako skladový účetní. Po ukončení studia pracoval jako ekonom. V rozhovoru uvedl: „*Pracoval jsem 17 let v První brněnské jako skladový účetní, při tom jsem si udělal vysokou školu. Ekonomku. Potom jsem sehnal slušně placenou práci ekonoma v jedné soukromé firmě, nebudu jmenovat, která dělala servis a opravy vysokořzdvižných vozíků.*“

3) Současné vztahy v rodině informantů, jejich rodinný stav, bydlení

Tato kategorie je zaměřena na současnou rodinu informantů, rodinné vztahy, zda jim rodina pomáhá, s kým nyní žijí a také jak a kde tito lidé bydlí.

Karel je už delší dobu rozvedený. Má syna a dceru, kteří bydlí mimo Brno. S dcerou se občas stýká. V rozhovoru uvedl: „*Jsem leta rozvedenej, ale ženskou si nehledám. Děcka mám, syna a dceru, ale ti bydlí mimo Brno. Nechci je otravovat, ti mají svých problémů až až. Dcera za mnou někdy chodí na návštěvu. Její syn, chudák má epilepsii*

a nedávno ho musel vrtulník převážet do špitálu. Jak mám trochu peněz, snažím se jí nějak pomoci.“ Karel bydlí v jednopokojovém nájemním bytě v Brně na Lesné.

Josef je rozvedený a dětem je na obtíž, jak uvedl v rozhovoru: *„Jsem rozvedenej. Tak starou našťestí nevidím vůbec, děcka jsou už velký, moc je nevidím, když jsem třeba u dcery, tak cítím, že tam překážím. Tak vždycky radši vypadnu. Kašlou na mě, jsem pro ně pól.“* Josef je už dva roky bezdomovec, někdy přespává v útulku Armády spásy, když je teplo tak i různě venku. V rozhovoru se vyjádřil takto: *„Jsem už dva roky na ulici. No, teď jedu na Armádu spásy, nechávaj mě přespávat na chodbě. Mám v batohu deku, tak se v pohodě vychrápu. Tam jsou dobří, dají mi i polívku. Když je teplo, tak spím i různě venku.“*

Michal je ženatý, bezdětný, žena ho opustila, jak tvrdí v rozhovoru: *„Ženská se na mě vykašlala, hned jak nás vyhodili z bytu. Našla si šamstra.“* Michal je již rok bezdomovec, většinou přespává v noclehárně na Bratislavské ulici v Brně, jak v rozhovoru uvádí: *„Chodím chrápat na Bratislavskou do noclehárny. V létě i venku.“*

Další z informantů Petr je svobodný a bezdětný. V rozhovoru uvedl: *„Rodiče umřeli, jsem jedináček, děcka nemám.“* Bydlí ve starém domku, který zdědil po rodičích.

Jitka žije s přítelem v bytě po jeho rodičích. Má dospělého syna, který se již osamostatnil, a Jitčiny rodiče ji finančně nepodporují. V rozhovoru uvádí: *„Mám rodiče. Občas je navštívím. Peníze mi nedávají. Můj kluk je už velkej, žije si svůj život.“*

Jan měl bezdětné manželství. Je již delší dobu rozvedený a s bývalou manželkou se vůbec nestýkají. *„Jsem rozvedenej, jak už jsem říkal, děti nemám. Pro manželku jsem cizí člověk. Mám jenom maminku.“* Po rozvodu bydlí s matkou. *„Bydlím s maminkou. Starám se o ni. Bydlíme spolu v malém bytě v Obřanech.“*

4) Místa žebrání, konkurence mezi žebráky, problémy s městskou policií

Další kategorie je zaměřena na situaci žebráků na ulici, to znamená, kde informanti nejčastěji žebrají, zda je mezi nimi konkurence a s tím vyplývající konflikty a zda mají problémy s městskou policií.

Karel nejčastěji žebrá u kostelů nebo na nádraží a snaží se vyhýbat konfliktům z důvodu konkurence. V rozhovoru uvádí: *„Nesnažím se někomu lézt do zelí. Když vidím někoho žebrat, jdu někam jinam.“* Problémy s městskou policií nemá, snaží se být nenápadný.

Josefova oblíbená místa jsou před hlavním nádražím a u kostelů. Ke konfliktům s ostatními žebráky se vyjádřil takto: „*Ani ne. Jsou to běžné konflikty, nic zásadního. Spíš držíme při sobě. A já se hádkám vyhýbám.*“ Na dotaz týkající se jeho problémů s městskou policií reagoval takto: „*Mám doklady, takže mě akorát vždycky zkontrolujou, někdy nás dočasně vyženou z podchodu nebo tak. Ale jinak v pohodě.*“

Michal na dotaz, kde jsou jeho oblíbená místa k žebrání, uvedl: „*Tady (u obchodního domu Letmo) nebo na nádrů. Chodím hodně ke kostelům, když jsou mše. I na Svobodák, no tady tak kolem, i před obchodáky, ty velký.*“ Ke konkurenci mezi žebráky se vyjádřil takto: „*Tak znáte to. Všude je něco. Občas se s někým rafnu kvůli placu (místo, kde žebrá), ale jinak v pohodě. Snažíme si nepřekážet.*“ Na otázku, zda má problémy s městskou policií, odpověděl: „*Ani ne. Občas mě měšťáci kontrolujou doklady a vyženou odsud, ale já se pak stejně vrátím. Stejně si na mně nic nevezmou.*“

Petr uvedl, že nejčastěji žebrá u kostelů a místech, kde je hodně lidí, např. nádraží. Uvedl: „*Kostely a místa, kde je hodně lidí. Nebo kdekoliv kde jsou různé akce, kde se sejde hodně lidí.*“ Konflikty kvůli konkurenci s ostatními žebráky nemá, vyhýbá se jim. K problémům s městskou policií se vyjádřil: „*Ani ne. Tady ve štatlu mě někdy kontrolujou doklady, občas mě vyženou odsad' z nádrů, ale jinak pohoda. V mé čtvrti mě už znají. Žádné problémy nedělám.*“

Jitka nejčastěji žebrá u obchodních domů, jak tvrdí v rozhovoru: „*Tak různě. Nejčastěji v obchodáček, třeba tady u Teska nebo u Olympie. Ale i ve městě se dá.*“ Spory s dalšími žebráky z důvodu konkurence nemá. Na tuto otázku odpověděla: „*Ne. Když se nás na stejném místě sejde víc, tak jdu jinam. Nechci se s nikým dohadovat.*“ S městskou policií problémy nemá, uvádí: „*S policií ne. Dávám si bacha. Snažím se být nenápadná.*“

Jan uvedl jako nejčastější místa, kde žebrá tyto: „*U kostelů, u obchodních domů, kde je hodně lidí. Tak různě po městě.*“ Sporům z důvodu konkurence se vyhýbá: „*Já se konfliktům vyhýbám. Když vidím někoho žebrat, odejdu jinam.*“ S městskou policií potíže nemá, uvedl: „*Ne, nikdy. Snažím se působit nenápadně. Když je vidím, tak radši mizím.*“

5) Jak dlouho tito lidé žebrají, kolik si tímto způsobem vydělají, jejich další příjmy a jak jsou jim ostatní lidé ochotni pomoci?

Karel žebrá asi 3 měsíce. Na otázku, týkající se výdělku z žebrání uvedl: „*Jak kdy, moc ne. Lidí dají někdy jen pár drobných, třeba jen dvě nebo tři koruny, někdy dvacet, někdy*

i padesát, ale to je fakt náhoda. Někdy si vydělám za den kolem stovky, párkrát jsem dostal i kolem dvou stovek za den, ale víc to nebylo nikdy. To je podle lidí, na které natrefím.“ Kromě podpory v nezaměstnanosti jiné příjmy nemá. K tomu, zda jsou lidé ochotni přispět, se vyjádřil: *„Sem tam jo, ale většinou mě lidi odmítnou. V dnešní době lidem chybí soucit.“*

Josef se tímto způsobem živí už 2 roky. K výdělku z žebroty uvedl: *„Jak kdy, někdy až dvě stovky, ale málokdy. Jako je to spíš tak kolem stovky bych řekl.“* Kromě žebroty sbírá prázdné zálohované láhve a vrací je v obchodech. Pobírá sociální dávky. K ochotě lidí přispět řekl: *„Pár hodnejch lidí se najde pane, někteří mě ale pošlou někam.“*

Michal žebřá již rok. Žebrotou si vydělá přibližně od 50 korun do 300 korun za den. Kromě tohoto výdělku a sociálních dávek jiné příjmy nemá. Na otázku, zda mu jsou lidé ochotní přispět, odpověděl takto: *„Ale tak jakžtakž. Když je slušně poprosím, tak sem tam dají.“*

Petr žebřá ze všech informantů nejdéle, je to již 13 let. Žebřá jen občas a vydělá si tímto způsobem někdy až 300 korun. Ke způsobu obživy kromě žebroty řekl: *„Chodím na různé fušky (když někdo staví barák, jako helfr). Když se nachomítnu k nějakému starému železu nebo jiným kovům, prodám to ve sběrně. V létě a na podzim sbírám ovoce za peníze.“* Na otázku ohledně ochoty lidí mu přispět reagoval takto: *„Já si myslím, že jo. Základ je nevystupovat agresivně, ale ne zase úplně odevzdaně.“*

Jitka chodí žebřat 5 let. K tomu, kolik si žebřáním vydělá, uvedla: *„Jak kdy. Někdy třeba i 500 za den. To podle toho na koho narážím. Nejvíc dávají cizinci. Oni nemají přehled o korunách. Ale i někteří Češi jsou štědří.“* K tomu zda si vydělává i jiným způsobem odpověděla: *„Dřív jsem chodila uklízet, ale teď už ne. Takhle nám to stačí a je to jednodušší než někde dřít za pár korun.“* Na otázku, zda jsou lidé ochotni přispět, reagovala: *„Je to čím dál tím lepší. Lidem se daří dobře, tak jsou ochotni dávat víc než dřív. Ale jsou i dny, kdy to nejde.“*

Jan žebřá asi půl roku. Žebřáním si vydělá přibližně 100 až 150 korun za den. Má pouze příjmy z podpory v nezaměstnanosti. Na otázku, týkající se ochoty ostatních lidí přispět, uvedl: *„Někdy ano, ale někdy lidi dělají, že mě nevnímají.“*

6) Mezilidské vztahy mezi žebráky navzájem a případná organizovanost žebrání

Tato kategorie je zaměřena na vztahy žebráků na ulici mezi sebou, zda se navzájem scházejí, případně jsou-li nějakým způsobem organizováni.

Karel popírá jakýkoliv kontakt s ostatními žebráky a v rozhovoru uvedl: *„Ne, rozhodně ne. Štvou mě, třeba ty mladý holky v podchodu pod nádražím, jak somrují kolemjdoucí o peníze, a když nějaké dostanou, tak běží hned vedle do kšeftu, aby si koupily nějaký hadry na sebe. Nemám rád ani ty ožralce co se válí na lavičkách u nádrů. Nestýkám se s nimi.“*

Na dotaz ohledně podřízenosti někomu nebo organizování v souvislosti s žebráním Karel odpověděl: *„Ne, to rozhodně teda ne.“*

Josef se s jinými žebráky setkává, jak uvedl: *„Ale jo. Pár nás tady je. Člověk aspoň není tak sám. Spíš se tak potkáváme k večeru a pokecáme. Hlavně tady u nádraží se setkáváme skoro denně.“* Na dotaz ohledně podřízenosti někomu nebo organizování v souvislosti s žebráním Josef reagoval: *„Ne to rozhodně ne, o ničem takovém teda fakt nevím. Nechceme si navzájem někde překážet, ale organizování teda nejsme. Jedem každé na svoje triko.“*

Michal se také s dalšími žebráky setkává, jak uvedl v rozhovoru: *„Ale jo. Jsme tady taková parta. Pokecáme a tak. Skoro každé den za nádrů nebo i tady, různě. Potkáváme se.“* Na dotaz ohledně podřízenosti někomu nebo organizování v souvislosti s žebráním Michal odpověděl: *„Podřízen? Ale to ne. Organizování nejsme. Akorát chodíme v partě před kostel, vždycky, jak je mše. Máme zjištěný kdy a kde zrovna je ta mše. No a pak lidi vyjdou z kostela a my se pomějeme. Takhle někdy stihnem i pár kostelů za den. Třeba na Kozí k Jezuitům, nebo k Jakubovi.“*

Petr se ostatním žebrákům vyhýbá, jak uvedl v rozhovoru: *„vlastně s nimi nechci mít nic společnýho. Vyhýbám se jim.“* Na otázku ohledně podřízenosti někomu nebo organizování v souvislosti s žebráním Petr odpověděl: *„Ne, dělám si, co chci já.“*

Jitka k tomu, zda se stýká s dalšími žebráky, uvedla: *„No mám jednu známou, se kterou občas splknem. Někdy se potkáme třeba ve městě, tak zajdeme na pivo.“* Na dotaz ohledně podřízenosti někomu nebo organizování v souvislosti s žebráním Jitka odpověděla negativně.

Jan se stejně jako Petr a Karel ostatním žebrákům vyhýbá, jak uvedl v rozhovoru: *„Ne, to ne. Já se jim spíše vyhýbám.“* Na otázku ohledně podřízenosti někomu nebo organizování v souvislosti s žebráním Jan odpověděl: *„Ne, v žádném případě.“*

7) Charita a pomoc státu

Tato kategorie se zaměřuje na to, jakým způsobem využívají lidé, kteří získávají obživu žebrotou pomoci státu a charitativních organizací.

Karel pobírá pouze podporu v nezaměstnanosti, jak uvádí v rozhovoru: „*Já teď beru podporu z pracáku. Akorát beru tu podporu. Jinak nic.*“ Charity nevyužívá.

Josef v rozhovoru uvedl: „*No jsem nahlášený na pracáku a od sociálky dostávám podporu. A chodím na to „Áčko“ jako na Armádu spásy myslím.*“

Michal na tohle téma odpověděl: „*Občas Armádu spásy, aji se tam nadlábnu, čistý hadry dostanu, někdy tam spím, stojí to tam 45 korun. Na Bratislavské jen 30, tak jsem raději tam.*“

Petr pobírá pouze sociální dávky a někdy chodí do charity pro oblečení. Jitka bere pouze sociální dávky, charitu nevyužívá. Jan uvedl v rozhovoru: „*Jsem registrovaný na úřadu práce a dostávám podporu. Charitu nevyužívám.*“

8) Jaké vidí možnosti řešení jejich situace a jakým způsobem ji chtějí řešit

V této kategorii se výzkum zaměřuje na to, jakým způsobem chtějí lidé, obstarávající si obživu žebrotou svou současnou situaci řešit a zda ji skutečně chtějí řešit.

Karel v rozhovoru tvrdí, že si shání práci: „*Sháním si práci. Kamarád, jako fakt dobrej kamoš mně slíbil, že mně něco sežene ve Výzkumném ústavu strojů, nebo tak nějak se to jmenuje. On tam má velké slovo.*“

Josef uvedl: „*Hmm. Hledám si práci, ale nikde mě nechtějí, jsem starej. No, myslím, že stejně nic neseženu, už jsem si zvykl takhle. Třeba to takhle nějak doklepu. Život je těžkej pane.*“

Michal údajně shání práci a v rozhovoru uvádí: „*Tak sháním práci. To je jasný. Ale bohužel to je fakt těžký. Potřebuju někoho, u koho bych mohl zůstat, než si něco najdu, pak bych mu všechno vrátil, až vydělám.*“

Petrovi tento způsob života vyhovuje a v rozhovoru odpověděl: „*Já jsem spokojenej. Pracuji, kdy chci, žebrám, kdy chci, piju, kdy chci. Fušku sem tam seženu. Zas tak moc nepotřebuju.*“

Jitka je se svou životní situací také spokojená. V rozhovoru uvedla: *„Nám to takhle vyhovuje. Když něco vyžebraám, tak nám to vystačí na jídlo i na bydlení. My jsme s Jirkou skromní lidi.“*

Jan evidentně svou těžkou životní situaci řešit chce a v rozhovoru uvádí: *„Sháním si práci. Doufám, že něco stálejšího seženu. Budu vděčný za každou práci. Nechci žebrať a obtěžovat lidi. Je to ponižující.“*

6 ZÁVĚR VÝZKUMU

V praktické části bakalářské práce jsem se pokusil zjistit, jaké okolnosti přivedly lidi k žebrotě, jaké byla jejich původní profese, vzdělání, jaké jsou vztahy v jejich rodině, průběh žebroty a vztahy mezi žebráky, zda jim jsou ostatní lidé ochotni přispět, zda využívají charity a pomoc státu a jak vidí tito lidé řešení své situace, zda svou situaci chtějí řešit a začlenit se zpátky do společnosti apod. Chtěl bych upozornit, že poznatky výzkumu nelze zobecňovat na všechny žebráky žijící ve městě Brně, ale myslím, že výsledek rozhovorů s šesti informanty je přínosný. Z rozhovorů vyplynulo, že hlavní příčiny žebroty informantů byla ztráta zaměstnání, špatné vztahy v rodině a někdy dokonce i ztráta střechy nad hlavou.

Ve výzkumném vzorku informantů jsou lidé různých vzdělání a profesí od nedokončeného učebního oboru až po vysokoškolsky vzdělaného člověka. Tři informanti se vyučili v oborech strojní zámečnick, truhlář, nástrojař a ve svém oboru většinou alespoň nějaký čas pracovali. Jeden z informantů nedokončil učební obor číšník – kuchař a pracoval jako pomocná síla v obchodním domě a v pekárně. Další z informantů vystudoval gymnázium, ale svého vzdělání nikdy nevyužil, pracoval jako skladník, kulisák v divadle a nakonec u koní. Poslední dotazovaný má vysokoškolské vzdělání ekonomického směru a v tomto oboru i pracoval. Všichni informanti o svá zaměstnání před nějakou dobou přišli. Věková skupina tohoto výzkumného vzorku je od 38 do 59 let, jedná se tedy o lidi v produktivním věku.

Čtyři z informantů opustil jejich životní partner a s rodinou se stýkají minimálně, mají spolu většinou špatné vztahy a v žádném případě je rodina finančně nepodporuje. Jedna dotazovaná z výzkumného vzorku informantů žije s přítelem, který je v invalidním důchodu, její rodina ji finančně nepomáhá, další informant je svobodný, žije sám, rodiče už nemá. Dva z informantů jsou bezdomovci, přespávají často v noclehárnách a čtyři dotazovaní bydlení mají.

Z rozhovorů vyplynulo, že nejčastější místa, kde informanti žebrají, jsou místa poblíž kostelů, u nádraží a na zastávkách MHD, před obchodními centry, na náměstí, jedná se především o místa, kde je velká koncentrace lidí.

Co se týká konkurence mezi lidmi, obstarávajícími si obživu žebrotou, čtyři informanti vypověděli, že žádné konflikty s ostatními žebráky nemají, vyhýbají se jim, když vidí blízko svého působiště žebrat jiného člověka, přesunou se jinam. Dva z informantů uvedli, že k menším konfliktům z důvodu konkurence dochází, ale není to nic zásadního.

Na dotaz ohledně problémů s městskou policií polovina informantů uvedla, že s městskou policií žádné problémy nemá, neboť se snaží působit nenápadně a včas odejdou, než si jich městská policie všimne. Další tři informanti v rozhovorech uvedli, že jim příslušníci městské policie občas kontrolují doklady a někdy donutí opustit místa, kde dotazovaní žebrají.

Z rozhovorů se ukázalo, že nejen doba, po kterou se informanti živí žebrotou, ale i jejich výdělky z této činnosti, se liší. Dva informanti žebrají méně než rok, jeden z tázaných se takhle živí rok, další informant už dva roky. Dokonce se ve výzkumném vzorku nachází dva dotazovaní žebráci, kteří si tímto způsobem přivydělávají již hodně dlouhou dobu, jeden z nich 5 let a druhý 13 let. Žebrotou si informanti vydělají od 100 Kč až do 500 Kč za den. Čtyři z dotazovaných kromě výdělků z žebrání mají další příjmy jen z podpory v nezaměstnanosti nebo sociálních dávek. Jeden informant kromě žebrání občas pracuje „na černo“ a sbírá různě po městě staré kovy a odváží je do sběrný. Další informant sbírá zálohované láhve a vrací je v obchodech.

Na otázku, zda se mezi sebou lidé obstarávající si obživu žebrotou navzájem stýkají, tři informanti odpověděli negativně, dva z informantů se s dalšími žebráky stýkají, ale spíše spolu jenom komunikují. Jeden z nich přiznal, že chodívá ve skupině žebrat postupně před různé kostely v době, kdy se v nich konají mše, z důvodu větší štedrosti lidí. Jakoukoliv organizovanost nebo podřízenost někomu všichni informanti popírají.

Z rozhovorů s informanty dále vyplynulo, že pouze tři z nich využívají charity. Dva informanti, kteří jsou bezdomovci, využívají poskytované služby Armády spásy a noclehárny pro lidi bez domova na Bratislavské ulici v Brně a jeden z dotazovaných si do charity chodí pouze pro oblečení. Ostatní informanti charitativní pomoc nevyužívají.

Ukázalo se, že většině žebrajícím lidem tato situace nevyhovuje a chtěla by ji změnit. Konkrétní výsledek svého snažení v podobě reálné změny representované příslibeným

zaměstnáním formuloval pouze jediný z informantů (Karel). Z odpovědí dalších informantů, kteří tvrdili, že si hledají práci, sice vyznívá přání si práci najít, ale z nich cítit pesimismus, zda se jim to vůbec povede, a počínající smíření se současným stavem (Josef, Michal a zčásti i Jan), ale je na druhou stranu zároveň zjevná jejich touha po vnější pomoci. Z výzkumu rovněž vyplývá, že další dva informanti (Petr a Jitka) jsou se svou životní situací smíření a vyhovuje jim.

6.1 Všeobecné shrnutí a doporučení pro sociální pedagogiku

Na základě kvalitativního výzkumu se ukázalo, že hlavní příčiny žebroty informantů byla ztráta zaměstnání, špatné vztahy v rodině a někdy dokonce i ztráta střechy nad hlavou. V této bakalářské práci chci upozornit na fakt, že i mezi osobami, které žebrají, jsou lidé, kteří mají snahu ze své těžké situace najít východisko. Některým lidem, obstarávajícím si obživu žebrotou, tento životní styl vyhovuje. Proto je třeba s pečlivostí vnímat individualitu každého člověka a jeho současnou situaci. Z uvedeného dílčího závěru je patrné, že první dílčí výzkumná otázka hledající odpověď na to, jaké jsou hlavní příčiny žebroty lidí v ČR, byla zodpovězena.

Dle výsledků kvalitativního výzkumu se ukázalo, že většině žebrajícím lidem tato situace nevyhovuje a chtěla by ji změnit. Nicméně konkrétní výsledek svého snažení v podobě reálné možnosti dohledné změny reprezentované konkrétním přislíbeným zaměstnáním formuloval pouze jediný z dotazovaných informantů. Z postoje dalších informantů, kteří deklarovali, že si hledají práci, však sice vyznívá přání si práci najít a změnit svůj současný život, nicméně je z nich cítit skepse, zda se jim to vůbec povede, a počínající smíření se současným stavem. Toto jejich počínající smíření souvisí zjevně s delší dobou, po kterou se ve své nelehké životní situaci nacházejí, než u zmíněného informanta s přislíbeným zaměstnáním.

Stran naposledy jmenované skupiny informantů je však třeba rovněž uvést, že je na druhou stranu zároveň zjevná jejich touha po vnější pomoci. Ta se týká především jejich zařazení na trhu práce a v případě informanta - bezdomovce rovněž i vlastního bydlení. Z kvalitativního výzkumu také vyplývá, že menší část žebrajících lidí je se svou životní situací téměř absolutně smířena, vyhovuje jí a vlastně již na snahu něco změnit zcela rezignovala. Jedná se zjevně o lidi, kteří se v této životní situaci nacházejí dlouhou

dobu, a kteří si zvykli na nižší životní standard, který jim žebrota spolu se státními příspěvky a příležitostnými pracemi „na černo“ je schopna zajistit. Čím déle se lidé v nelehké životní situaci nacházejí, tím více ztrácejí vůli svoji životní situaci sami změnit. Zprvu věc aktivně řeší, nejde-li to, začínají se spoléhat na okolí a nakonec zcela rezignují. Čím déle pak se lidé ve svízelné nevyřešené životní situaci nacházejí, tím více se jí přizpůsobují, ztrácejí pracovní návyky a zvykají si na zahálku. Někteří podléhají alkoholu a přestávají dbát o svůj zevnějšek. Navíc, jak z provedeného výzkumu vyplývá, část žebrajících lidí má narušené či žádné rodinné vztahy a logicky vyhledává společnost lidí, kteří jsou na tom podobně jako oni. Negativní návyky a s tím spojené stále více zaběhlejší vzorce chování pak zcela jistě jakékoliv další vyhledání ze svízelné životní situace žebrajících lidí znesnadňují. Dílčí závěry učiněné v tomto odstavci tak nalezly odpověď na druhou a třetí dílčí výzkumnou otázku, jejichž zodpovězení bylo cílem tohoto výzkumu.

Vzhledem k výše uvedenému a rovněž i s ohledem k již zmíněné touze žebrajících lidí po vnější pomoci je zde dle mého názoru vhodné místo pro aplikaci sociální pedagogiky. Sociální pedagogika zkoumá nejen prostředí a jeho vliv na vývoj jedince, ale zabývá se také sociálně znevýhodněnými skupinami, mezi které lidé, obstarávající si obživu žebrotou v České republice bezpochyby patří. Vzhledem ke své společenské a životní situaci se stali tyto lidé vyloučenou sociální skupinou obyvatel. Předmětem zájmu sociálního pedagoga jsou i společenské problémy, vznikající z důvodu chudoby, nezaměstnanosti, sociálními deviacemi apod. Cílem sociálního pedagoga je pomoci postiženým osobám a skupinám v jejich začlenění do společnosti tím, že se stanou soběstačnými a tohoto začlenění dosáhnou i vlastní aktivitou.

Možné řešení složité životní situace žebrajících lidí dnešní doby proto spatřuji ve spolupráci sociálních pracovníků a pracovníků neziskových organizací pod odborným vedením sociálních pedagogů. Je potřeba získat dobrovolníky, ochotné obětovat poskytnout svůj volný čas. Dobrovolníci by vyhledávali a nenásilně motivovali lidi, obstarávající si obživu žebrotou ke zlepšení přístupu ke vzdělání, získání práce a k odpovědnosti k sobě samým. Dále by dobrovolníci těmto lidem pomáhali najít si práci, alespoň v podobě brigád (např. úklidových pracích), pomáhali jim a motivovali je zařadit se do rekvalifikačních programů zajišťovaných úřady práce, pomáhali jim vyřídit si

na úřadech případně ztracené doklady či různé druhy státních příspěvků a sociálních dávek, zařídit důstojné bydlení či motivovali je dodržovat pravidelnou denní hygienu a pomáhali jim vytvořit si pevnější denní režim a řád a zažít si běžné životní návyky jako je placení účtů, návštěvy úřadů či lékařů (sociální koučing). Tyto činnosti a možnost získání finančních prostředků by přispěly k oživení pracovních a společenských návyků práceschopných lidí, kteří jsou delší dobu nezaměstnaní, jsou bez přístřeší a žebrají.

ZÁVĚR

Hlavní myšlenkou této bakalářské práce bylo hlouběji seznámit širokou veřejnost se životním stylem žebrajících lidí, tedy ozřejmit, o jaké lidi se jedná, v jakém kontextu se jejich žebření odehrává, z jakých příčin se lidé této skupiny dostali k získávání obživy žebrotou, jaká je převažující věková skupina a jejich přístup k životu a ke společnosti. Nejčastější potíže těchto lidí je nedostatek základních finančních prostředků a dost obvyklé jsou problémy v interpersonálních vztazích. Velmi často jsou to lidé bez domova a nezaměstnaní.

Bakalářská práce obsahuje dvě části – část teoretickou a část praktickou. V teoretické části této práce byl rozebrán nejen problém žebroty, ale i bezdomovectví a nezaměstnanosti, které spolu velmi úzce souvisí. Problém žebroty, chudoby a bezdomovectví byl zde popsán z historického hlediska i z pohledu současnosti. Teoretická část této práce obsahuje také stručný popis historie charitativní činnosti a analyzuje soustavu institucí, které se sociálně znevýhodněným osobám věnují a snaží se jim pomáhat. Dále se práce zaměřuje na legislativu, která se tomuto problému věnuje, jak tento problém řeší vyhlášky jednotlivých obcí, a na kriminalizaci žebroty.

Praktická část práce byla věnována převážně posouzení příčin obstarávání obživy žebrotou. Zvolil jsem kvalitativní výzkum, který byl proveden pomocí rozhovorů se šesti lidmi, obstarávajícími si obživu žebrotou ve městě Brně.

Fenomén chudoby a žebroty, jakož i bezdomovectví a nezaměstnanosti, tak jak byly tyto pojmy vymezeny a popsány v 1. kapitole této bakalářské práce, se prolíná celou lidskou historií, území našeho státu nevyjímaje. Z historického exkurzu učiněného ve 2. kapitole této bakalářské práce je zřejmé, že žebrota byla vnímána jako společenský problém v každé epoše dějin a společnost té které doby se jej snažila řešit. Jednak byly obcemi či státem vytvářeny právní normy potírající žebrotu pod hrozbou sankcí, zároveň se však vždy v důsledku přirozené lidské solidarity objevovaly snahy žebrajícím lidem pomoci, a to ze strany jednotlivců, církví, spolků, obcí i zákonné a výkonné moci státu. Tak tomu je i dnes. Právní rámec i současné formy pomoci potřebným v české společnosti jsou seznatelné z kapitoly 3. a 4. této bakalářské práce. Kvalitativním výzkumem řešeným v části 2. této bakalářské práce, jehož závěry jsou předestřeny v kapitole 6., bylo potvrzeno, že ve společnosti existuje cílová skupina potřebných – žebrajících lidí, čekajících a spoléhajících na vnější pomoc, kteří vnitřně chtějí svoji neblahou sociální

situaci změnit. Na druhou stranu je zde skupina těch, kteří jsou ochotni pomoci reprezentovaná např. mnoha nestátními institucemi (nadace a charitativní organizace) zmíněnými v kapitole 4., která disponuje již jistými zdroji a zkušenostmi v sociální oblasti a je zcela jistě schopna poskytnout základní zázemí i potenciálním dobrovolníkům. Uvedené dvě premisy pak vyústily v závěry a výsledky provedeného výzkumu učiněné v posledním odstavci kapitoly 6., které se týkaly uplatnění dobrovolníků v rámci různého druhu pomoci žebrajícím lidem, v rámci jejich vyhledávání a při jejich motivaci, a které se týkaly vývodů stran možné aplikace sociální pedagogiky. Právě při průniku zmíněných dvou skupin v rámci sociální práce je totiž místo pro sociálního pedagoga, protože je třeba vést sociální pracovníky a dobrovolníky k tomu, aby svou práci dělali kvalitně a věděli, jak se specifickou sociální skupinou žebrajících lidí pracovat. Je obecně známo, že celosvětově se pomyslné nůžky mezi chudými a bohatými postupně neustále více rozevírají a do budoucna tak potřebnost sociálních pedagogů v uvedené oblasti bude stále více platná.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

ADÁMEK, Karel. *Příspěvky k upravení chudinství*. Vyd.1. Chrudim: Sběrka drobných spisů hospodářských, 1896, 108 s.

GAVORA, Peter. *Úvod do pedagogického výzkumu*. Brno: Paido, 2000, 207 s. Edice pedagogické literatury. ISBN 80-85931-79-6.

HENDL, Jan. *Kvalitativní výzkum: základní metody a aplikace*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2005, 407 s. ISBN 80-7367-040-2.

HIML, Pavel. *Zrození vagabunda: neusedlí lidé v Čechách 17. a 18. století*. Vyd. 1. Praha: Argo, 2007, 371 s., [22] l. obr. příl. Každodenní život. ISBN 978-80-7203-917-3.

HOFFMANN, František. *Středověké město v Čechách a na Moravě*. Vyd. 1. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2009, 712 s. Česká historie. ISBN 978-80-7106-543-2.

LE GOFF, Jacques (ed.). *Středověký člověk a jeho svět*. Vyd. 2. Praha: Vyšehrad, 2003, 319 s. ISBN 80-7021-682-4.

MAREŠ, Petr. *Sociologie nerovnosti a chudoby*. Vyd. 1. Praha: Sociologické nakladatelství, 1999, 248 s. Základy sociologie, sv. 6. ISBN 80-85850-61-3.

MATOUŠEK, Oldřich. *Základy sociální práce*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2001, 309 s. ISBN 80-7178-473-7.

MESSINA, Rosario. *Dějiny charitativní činnosti*. Překlad Terezie Brichtová. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2005, 148 s. ISBN 80-7192-859-3.

MUSELÍKOVÁ, Miroslava, Zdeňka VAŇKOVÁ a Miroslava VODIČKOVÁ. *Právo v sociální oblasti*. Brno: Institut mezioborových studií, s.r.o., 2015, 145 s.

ONDRUŠOVÁ, Zlata a kol. *Základy sociální práce*. Brno: MSD Brno, 2009. 139 s. ISBN 978-80-7392-109-5.

Ottův slovník naučný: illustrovaná encyklopaedie obecných vědomostí. Praha: J. Otto, 1908, 902, xvi s.

PAVELKOVÁ, Jaroslava. *Problematika lidí v nouzi*. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Pedagogická fakulta, 2007, 122 s. ISBN 978-80-7290-338-2.

RÁKOSNÍK, Jakub. *Odvrácená tvář meziválečné prosperity: nezaměstnanost v Československu v letech 1918-1938*. Vyd. 1. V Praze: Karolinum, 2008. ISBN 978-80-246-1429-8.

STRAUSS, Anselm L a Juliet M CORBINOVÁ. *Základy kvalitativního výzkumu: postupy a techniky metody zakotvené teorie*. Vyd. 1. Boskovice: Albert, 1999 196 s. SCAN. ISBN 80-85834-60-x.

SYNEK, Miloslav, Pavel MIKAN a Hana VÁVROVÁ. *Jak psát bakalářské, diplomové, doktorské a jiné písemné práce*. 3., přeprac. vyd. Praha: Oeconomica, 2011, 61, [8] s. ISBN 978-80-245-1819-0.

ŠTĚCHOVÁ, Markéta a Marina LUPTÁKOVÁ. *Bezdomovectví a bezdomovci z pohledu kriminologie: závěrečná zpráva*. Vyd. 1. Editor Bedřiška Kopoldová. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2008, 111 s. Studie (Institut pro kriminologii a sociální prevenci). ISBN 978-80-7338-069-4.

ŠVARŤÍČEK, Roman a Klára ŠEĐOVÁ. *Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2007, 377 s. ISBN 978-80-7367-313-0.

TVRDOŇ, Miroslav a Anna KASANOVÁ. *Chudoba a bezdomovstvo*. Nitra: Katedra sociálnej práce a sociálnych vied, 2004, 141 s. ISBN 80-8050-776-7.

VAŠEK, Bedřich. *Dějiny křesťanské charity*. Velehrad: Nakladatelství dobré knihy v Olomouci, 1941, 190 s. Knihovna charity, č. 1.

Velký sociologický slovník. Vyd. 1. Praha: Karolinum, 1996, 747 s. ISBN 80-7184-164-1.

Velký sociologický slovník. Vyd. 1. Praha: Karolinum, 1996, S. 749-1627. ISBN 80-7184-310-5.

WAISOVÁ, Šárka. *Chudoba a bohatství v současném světě*. Vyd. 1. Plzeň: Aleš Čeněk, 2006, 159 s. ISBN 80-86898-86-5.

WOODS, Thomas E. *Jak katolická církev budovala západní civilizaci*. Vyd. 1. Praha: Res Claritatis, 2008, 206 s., [16] s. barev. obr. příl. ISBN 978-80-904143-0-3.

Internetové zdroje:

ARMÁDA SPÁSY. *Domovy Přístav*. [online]. [cit. 2015-11-14]. Dostupné z: <http://www.armadaspasy.cz/co-delame/domovy-pristav>

ARMÁDA SPÁSY. *Humanitární pomoc*. [online]. [cit. 2015-11-14]. Dostupné z: <http://www.armadaspasy.cz/co-delame/humanitarni-pomoc>

ARMÁDA SPÁSY. *Komunitní centra a sbory*. [online]. [cit. 2015-11-14]. Dostupné z: <http://www.armadaspasy.cz/co-delame/komunitni-centra-sbory>

ARMÁDA SPÁSY. *Služba následné péče*. [online]. [cit. 2015-11-14]. Dostupné z: <http://www.armadaspasy.cz/co-delame/sluzba-nasledne-pece>

ARMÁDA SPÁSY. *Služby pro osoby bez domova*. [online]. [cit. 2015-11-14]. Dostupné z: <http://www.armadaspasy.cz/co-delame/sluzby-pro-osoby-bez-domova>

JELÍNKOVÁ, Marie. *Studie: nucená kriminalita v ČR*. [online]. 05.08.2014 [cit. 2015-11-01]. Dostupné z: http://migraceonline.cz/cz/e-knihovna/studie-nucena-kriminalita-v-cr#_ftn1

MÍSTA. *Jak se žilo žebrákům*. [online]. 28.03.2008 [cit. 2016-01-02]. Dostupné z: <http://mista.unas.cz/index.php?clanek=83>

MVČR. *Oblasti veřejného pořádku ve vztahu k možnostem jejich regulace obecně závaznými vyhláškami obcí*. [online]. 01.01.2010 [cit. 2015-12-29]. Dostupné z: <http://www.mvcr.cz/docDetail.aspx?docid=21413670&doctype=ART&chnum=2#10>

ÚP ČR. *Nezaměstnanost*. [online]. [cit. 2015-11-01]. Dostupné z:
<http://vzdelavanivsem.cz/svet-prace-aktualne/prace>

VITVAR, Petr. Zákaz žebření na veřejném prostranství. [online]. 05.10.2010
[cit. 2015-12-29]. Dostupné z: <http://www.mestojablonec.cz/cs/mestsky-urad/dokumenty/vyhlaskey/2010-5-zakaz-zebrani-na-verejnem-prostranstvi.html>

Výroční zpráva Armády spásy ČR 2006. *Historie armády spásy*. [cit. 2015-11-14].
Dostupné z: <https://dl.dropboxusercontent.com/u/20686598/webAS%20-%20NEMAZAT/co%20delame/historie%20AS.pdf>

Zákony:

Zákon č. 200/1990 Sb., o přestupcích, ve znění pozdějších předpisů

SEZNAM POUŽITÝCH SYMBOLŮ A ZKRATEK

Apod.	A podobně
Atd.	A tak dále
Cca	Přibližně
JZD	Jednotné zemědělské družstvo
MHD	Městská hromadná doprava
MVČR	Ministerstvo vnitra České republiky
Např.	Například
O.s.	Občanské sdružení
Tj.	To jest
Tzv.	Tak zvaně
ÚP ČR.	Úřad práce České republiky

SEZNAM PŘÍLOH

Příloha P I: Rozhovor s informantem Karlem

Příloha P II: Rozhovor s informantem Michalem

PŘÍLOHA P I: ROZHOVOR S INFORMANTEM KARLEM

Jakým okolnostem jste podlehl, a co Vás konkrétně přivedlo do situace, že si musíte obstarávat obživu žebráním?

Já jsem dělal v jedné firmě, jako u soukromníka. Dělali jsme tam zámkovou dlažbu. Letos v létě se šéf rozhodl, že firmu přestěhuje do Znojma, najal Ukrajince a mě vyhodil z práce. Tak tu a tam si musím trochu „přivydělat“ na jídlo.

Jaké bylo Vaše původní povolání a kvalifikace a jak dlouho jste bez práce?

Já jsu vyučený strojní zámečnick. Ti dneska hoknu neseženou. Ale dělal jsem i zednickou, pomáhal jsem na stavbách, no tak různě. Půl roku jsem už bez práce, protože jsem starej, už mě nikde nechtěj.

Kolik je Vám let?

58

Jaká jsou Vaše oblíbená místa, kde nejčastěji oslovujete lidi s prosbou o peníze?

Hlavně tady u kostela nebo na nádru, tam je taky hodně lidí. Ale i různě po Brně.

Stýkáte se s lidmi, kteří si obstarávají obživu podobně jako Vy?

Ne, rozhodně ne. Štvou mě, třeba ty mladý holky v podchodu pod nádražím, jak somrují kolemjdoucí o peníze, a když nějaké dostanou, tak běží hned vedle do kšeftu, aby si koupily nějaký hadry na sebe. Nemám rád ani ty ožralce co se válí na lavičkách u nádru.

Kde se s těmito lidmi obvykle stýkáte a jak často?

Nestýkám se s nimi.

Jste v souvislosti s žebráním někomu podřízen, jste nějak organizovaní?

Ne, to rozhodně teda ne.

Kde a jak bydlíte?

Na Lesné. V nájemním bytě jako. Je to jen jednopokojovej byt.

Máte rodinu? Pomáhá Vám?

Jsem leta rozvedenej, ale ženskou si nehledám. Děcka mám, syna a dceru, ale ti bydlí mimo Brno. Nechci je otravovat, ti mají svých problémů až až. Dcera za mnou někdy

chodí na návštěvu. Její syn, chudák má epilepsii a nedávno ho musel vrtulník převážet do špitálu. Jak mám trochu peněz, snažím se jí nějak pomoci.

Jsou dnes lidé ochotni Vám přispět na živobytí?

Sem tam jo, ale většinou mě lidi odmítnou. V dnešní době lidem chybí soucit.

Kolik si žebráním průměrně vyděláte?

Jak kdy, moc ne. Lidi dají někdy jen pár drobných, třeba jen dvě nebo tři koruny, někdy dvacet, někdy i padesát ale to je fakt náhoda. Někdy si vydělám za den kolem stovky, párkrát jsem dostal i kolem dvou stovek za den, ale víc to nebylo nikdy. To je podle lidí, na které natrefím.

Vyděláváte si i jiným způsobem?

Já teď beru podporu z pracáku. Ale ta jako stačí sotva na nájem.

Jak dlouho se již tímto způsobem živíte?

Tak asi tři měsíce

Míváte někdy problémy s městskou policií, a jaké?

Ne, to ne. Snažím se být nenápadnej, dávám si na ně pozor.

Dostáváte se v souvislosti s touto obživou do konfliktu s jinými lidmi v podobné životní situaci?

Ne, to ne. Nesnažím se někomu lézt do zelí. Když vidím někoho žebrat, jdu někam jinam.

Využíváte pomoc od státu či charitativních organizací?

Akorát beru tu podporu. Jinak nic.

Co děláte pro to, nebo jak si představujete pomoc, kterou potřebujete, abyste se dostal z této situace?

Sháním si práci. Kamarád, jako fakt dobrej kamoš mně slíbil, že mně něco sežene ve Výzkumném ústavu strojů, nebo tak nějak se to jmenuje. On tam má velké slovo.

PŘÍLOHA P II: ROZHOVOR S INFORMANTEM MICHALEM

Jakým okolnostem jste podlehl, a co Vás konkrétně přivedlo do situace, že si musíte obstarávat obživu žebráním?

Tak mě před třema rokama vykopli po 20 letech z hokny. Jsme bydleli s tou mojou u její tetičky, ale ta umřela, a tak nás loni z toho bytu vyhodili. Od té doby jsu na ulici a musím žebrat.

Jaké bylo Vaše původní povolání a kvalifikace a jak dlouho jste bez práce?

Já jsu truhlář, dělal jsem nábytek. Tři roky jsem bez stálé hokny. Někdy jsem pak vypomáhal na stavbách, ale to bylo na černo. Už rok žebrám.

Kolik je Vám let?

46

Jaká jsou Vaše oblíbená místa, kde nejčastěji oslovujete lidi s prosbou o peníze?

Tady (u obchodního domu Letmo) nebo na nádru. Chodím hodně ke kostelům, když jsou mše. I na Svobodák, no tady tak kolem, i před obchodáky, ty velký.

Stýkáte se s lidmi, kteří si obstarávají obživu podobně jako Vy?

Ale jo. Jsme tady taková parta. Pokecáme a tak.

Kde se s těmito lidmi obvykle stýkáte a jak často?

Skoro každěj den za nádrem nebo i tady, různě. Potkáváme se.

Jste v souvislosti s žebráním někomu podřízen, jste nějak organizovaní?

Podřízen? Ale to ne. Organizovaní nejsme. Akorát chodíme v partě před kostel, vždycky, jak je mše. Máme zjištěný kdy a kde zrovna je ta mše. No a pak lidi vyjdou z kostela a my se pomějeme. Takhle někdy stihnem i pár kostelů za den. Třeba na Kozí k Jezuitům, nebo k Jakubovi.

Kde a jak bydlíte?

Chodím chrápat na Bratislavskou do noclehárny. V létě i venku.

Máte rodinu? Pomáhá Vám?

Ne. Ženská se na mě vykašlala, hned jak nás vyhodili z bytu. Našla si šamstra.

Jsou dnes lidé ochotni Vám přispět na živobytí?

Ale tak jakžtakž. Když je slušně poprosím, tak sem tam dají.

Kolik si žebráním průměrně vyděláte?

Někdy 50 a někdy až 300 korun. Jako za den myslím. Je to různý.

Vyděláváte si i jiným způsobem?

No teď teda ne.

Jak dlouho se již tímto způsobem živíte?

Tak asi rok.

Míváte někdy problémy s městskou policií, a jaké?

Ani ne. Občas mě měščíci kontrolujou doklady a vyženou odsud, ale já se pak stejně vrátím. Stejně si na mně nic nevezmou.

Dostáváte se v souvislosti s touto obživou do konfliktu s jinými lidmi v podobné životní situaci?

Tak znáte to. Všude je něco. Občas se s někým rafnu kvůli placu (místo, kde žebrá), ale jinak v pohodě. Snažíme si nepřekážet.

Využíváte pomoc od státu či charitativních organizací?

Občas Armádu spásy, aji se tam nadlábnu, čistý hadry dostanu, někdy tam spím, stojí to tam 45 korun. Na Bratislavské jen 30, tak jsem raději tam.

Co děláte pro to, nebo jak si představujete pomoc, kterou potřebujete, abyste se dostal z této situace?

Tak sháním práci. To je jasný. Ale bohužel to je fakt těžký. Potřebuju někoho, u koho bych mohl zůstat, než si něco najdu, pak bych mu všechno vrátil, až vydělám.